

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Grafická motorika předškolních dětí a její rozvoj před nástupem do školy

Vypracovala: Hana Jakešová

Vedoucí práce: Mgr. Martina Lietavcová

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. 03. 2015

Hana Jakešová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Martině Lietavcové za cenné rady a připomínky, za poskytnutí konzultací a vedení bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině, která mě podporovala a měla pochopení při psaní práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá grafickou motorikou předškolních dětí a jejím rozvojem před nástupem do školy. Cílem práce je zachycení a rozvoj úrovně grafomotorických dovedností a prokázání pozitivního dopadu preventivně - stimulačního programu na úroveň grafomotorických dovedností předškolních dětí. Práce je rozdělena do dvou základních částí. První část vymezuje teoretické poznatky, druhá část je praktická.

Teoretická část se zabývá vývojovým obdobím předškolního dítěte, kresebným projevem, motorickými schopnostmi zaměřenými na oblast hrubé a jemné motoriky, grafomotoriky, senzomotoriky, vizuomotoriky a audiomotoriky. Dále správnými pracovními návyky při kreslení a psaní jako je poloha těla, uvolnění ruky, úchop a výběr psacího náčiní. Rozebírá také problematiku školní zralosti a připravenosti dítěte.

Praktická část se skládá ze dvou částí. První částí je vypracování metodického materiálu preventivně – stimulačního programu rozvoje grafomotoriky předškolních dětí. Druhá část je zaměřena na zjištění úrovně grafomotorických dovedností vybrané skupiny dětí v mateřské škole před zahájením a po ukončení práce s programem. K výzkumu byly použity metody pozorování a rozhovor. Ze zjištěných poznatků jsou pak vytvořeny závěry pro další praxi.

KLÍČOVÁ SLOVA: *grafomotorika, jemná motorika, mateřská škola, stimulační program, předškolní věk*

ABSTRACT

Bachelor's dissertation is dealing with graphical motor ability of preschool children and its progress before entering the primary school. The dissertation target catches the development of the level the graphical- motor ability skills and proving positive impact preventive stimulating schedule for the level the graphical-motor ability skills of preschool children. The dissertation is divided in two main parts. The first part defines theoretical skills, the second one is practical.

The theoretical part is dealing with developmental period of preschool child, drawing performance, motor ability skills focused for the rough and fine motor ability, graphical ability, sense- ability, visual motor ability and audio-motor ability. Furtherwith correct labour habits by drawing and writing as the body position, relax of the hand, grip and selection of writing instruments. It is dealing with the problems of school maturity and readiness of the child as well.

Practical part consists two parts. The first part is making the methodical material of preventive-stimulating program the development of the graphical ability the preschool children. The second part is aimed for founding out the graphical ability-level the preschool children on chosen children's group in nursery school (kindergarten) before opening and after ending the work with the program. The observing methods and conversation have been used for the development. The conclusion for the next practice has been created from discovered survey..

KEY WORDS: graphical ability, fine ability, nursery school, stimulating program, preschool age

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	
1. Vývojové období předškolních dětí	9
1.1. Motorický vývoj	9
1.2. Kognitivní vývoj	10
1.3. Sociální a emoční vývoj	11
2. Kresebný projev dítěte předškolního věku	13
3. Motorické schopnosti – vymezení pojmů	14
3.1. Motorika	14
3.2. Hrubá motorika	15
3.3. Jemná motorika	15
3.4. Grafická motorika	17
3.5. Senzomotorika	20
3.6. Vizuomotorika a audiomotorika	20
4. Pracovní návyky při kreslení a psaní	21
4.1. Poloha těla při kreslení a psaní	21
4.2. Uvolnění ruky při kreslení a psaní	22
4.3. Úchop a správné držení psacího náčiní	23
4.4. Výběr kreslicího a psacího náčiní	24
5. Pojem lateralita	26
6. Pojem školní zralost a připravenost	28
6.1. Školní zralost	28
6.2. Školní připravenost	30
PRAKTICKÁ ČÁST	
1. Cíl a metoda sběru dat bakalářské práce	33
1.1. Cíl bakalářské práce	33
1.2. Metoda sběru dat	34
2. Charakteristika preventivně – stimulačního programu	35
3. Charakteristika zařízení, vlastního pozorování, polostrukturovaného rozhovoru s rodiči a kazuistiky vybraných dětí	39
3.1. Charakteristika zařízení	39
3.2. Charakteristika vlastního pozorování a polostrukturovaného rozhovoru s rodiči	40

3.3.	Kazuistiky vybraných dětí	41
4.	Zpracování výsledků výzkumného šetření v tabulkách	56
4.1.	Tabulka č. 1.1 a 1.2: Osvojení správných návyků při kreslení	56
4.2.	Tabulka č. 2.1 a 2.2: Zvládnutí grafických prvků	58
4.3.	Tabulka č. 3: Zvládání pracovních návyků při kreslení a psaní na začátku a na konci výzkumného šetření	61
4.4.	Tabulka č. 4: Celkový přehled výsledků úrovně zvládnutí grafomotorických prvků na začátku a na konci výzkumného šetření	62
4.5.	Závěry pro další činnost	63
4.6.	Diskuze	64
ZÁVĚR	66
Seznam literatury a použitých zdrojů	67
Seznam příloh	69

ÚVOD

Tato bakalářská práce je věnována tématu grafická motorika předškolních dětí. Jejím cílem je zachycení a rozvoj úrovně grafické motoriky předškolních dětí před nástupem do školy. Součástí práce je metodický materiál – preventivně – stimulační program rozvoje grafomotoriky, který jsem vytvořila a vyzkoušela při práci s vybranou skupinou předškolních dětí.

Úroveň grafomotoriky, vizuomotoriky a jemné motoriky je důležitým ukazatelem při posuzování školní zralosti. Problémy v těchto oblastech mohou negativně ovlivnit školní, ale také osobnostní vývoj dítěte, způsobit neúspěšný start ve škole a následné zaostávání ve výuce.

Pracuji v mateřské škole na vesnici, kterou navštěvují děti zpravidla od 2,5 do 7 let. Jsou zde dvě třídy, do kterých jsou děti rozděleny podle věku. Za dobu své praxe pozoruji, že značná část předškoláků, kteří mají grafomotorické problémy nemá v oblibě kreslení a malování. Potíže v grafomotorice se ve škole projevují v průběhu nácvičku psaní (chybovost, nečitelnost). Děti ztrácí chuť i motivaci učit se novému. Nejúčinnější metodou, jak těmto potížím předejít je prevence v oblasti grafické motoriky. Proto jsem se začala o oblast rozvoje grafomotoriky zajímat.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části se zabývám charakteristikou vývojového období předškolních dětí (motorický, kognitivní, sociální a emoční vývoj), kresebného projevu dítěte, dále faktory ovlivňující motorické schopnosti, pracovní návyky při kreslení a psaní, charakteristikou pojmu laterality a školní zralost.

Praktická část je zaměřena na zjišťování úrovně grafomotorických dovedností a schopností dětí předškolního věku před a po ukončení zkoumání. Součástí praktické části je vypracovaný metodický materiál: preventivně – stimulační program Koťátka jdou do školy, který jsem využila při práci s vybranou skupinou dětí, a kterým jsem se pokusila zachytit a prokázat pozitivní dopad na úroveň grafomotorických schopností

vybraných dětí. Program je přílohou bakalářské práce. V úvodu praktické části je uveden cíl, předpoklady a použité metody sběru dat. Dále charakteristika programu, vlastního zařízení, kazuistiky vybraných dětí a výsledky prezentované v tabulkách a závěry pro další práci s dětmi.

TEORETICKÁ

ČÁST

1. Vývojové období předškolních dětí

Předškolní období je obdobím hry a přípravy na školu, je to jedno z nejzajímavějších období člověka. Trvá zpravidla od 3 do 6 – 7 let věku a v užším slova smyslu může být bráno jako „věk mateřské školy.“ Konec tohoto období je určen nejen fyzickým věkem dítěte, ale také nástupem do školy, který s věkem dítěte souvisí, ale může probíhat v rozmezí jednoho nebo více let (Vágnerová, 2012). Podle Vágnerové (2012) je předškolní věk také charakterizován jako období iniciativy, kdy děti mají potřebu něco zvládnout, vytvořit a potvrdit tak své kvality, a jako období přípravy na život ve společnosti. Děti se musí naučit prosadit, spolupracovat i přizpůsobit se ostatním, tj. prosociální chování. V tomto období dochází také k prudkému nárůstu motorického vývoje.

1.1. Motorický vývoj

Motorický vývoj předškolního dítěte můžeme označit jako zdokonalování a růst kvality pohybové koordinace a větší hbitost. Dítě má přesnější, plynulejší, elegantnější pohyby, dokáže pozorovat a napodobit sportovní aktivity dospělých. Je to tudíž vhodné období pro zahájení sportů (jízda na kole, bruslení, lyžování). Také hry jsou v tomto období spojeny s pohybovou aktivitou (skákání, lezení, pobíhání, házení, ...). Dítě je schopno plné sebeobsluhy – samostatně se najít, obleče, obouvá boty a zkouší zavazovat tkaničky, pečuje o svou hygienu (Šulová, 2012).

Předškolní děti cvičí svou zručnost při různých hrách např. s plastelínou, s korálky, s kostkami, s různorodými přírodními materiály a také při kresbě. Tříleté dítě je dokáže ovládat své pohyby tak, že mu nedělá problém napodobit kruhy i čáry různými směry. Nejzajímavějším tématem je pro dítě zřejmě kresba člověka - hlavonožce. Spekuluje se, že kresba člověka jako hlavonožce (hlava a nohy) odpovídá úhlu pohledu malého tříletého dítěte, které vnímá hlavně nohy, protože jsou ve výšce jeho očí. Kresba pětiletého dítěte odpovídá detailněji představě člověka. Jeho postava má hlavu včetně obličeje (oči, nos, ústa), trup, ruce s prsty (nemusí mít přesný počet), nohy. Předškolní dítě je schopno svou kresbou vyjádřit vlastní představy a také jeho výtvary jsou vyspělejší po všech stránkách. Postava předškolního dítěte je detailně zpracovaná,

nechybí jí vlasy, uši (např. při kresbě maminky nechybí náušnice, řasy), počet prstů na ruce je většinou správný a děti se zabývají také zdobením šatů. Kresebný projev dítěte využívají ve své práci s dětmi i psychologové (Langmeier, Krejčířová, 1998). Motorický vývoj úzce souvisí s vývojem kognitivním. Pomocí něho dítě poznává nejen samo sebe, své schopnosti a možnosti, ale i okolní svět.

1.2. Kognitivní vývoj

Vágnerová (2012) uvádí, že v tomto věku se vývoj poznávacích procesů zaměřuje na nejbližší svět a pochopení pravidel. Myšlení ještě nerespektuje zákony logiky. Děti předškolního věku nedovedou uvažovat komplexně, mají tendenci pomáhat si fantaziemi, zkreslovat si úsudky na základě vlastního postoje, přičítat vlastnosti živých, resp. lidských bytostí neživým objektům, zvířatům (antropomorfismus, resp. animismus). V předškolním věku ještě děti nedovedou porozumět mnohému dění. Předškoláci si zkombinují své vzpomínky s vlastními fantaziemi, které jsou ovlivněny aktuálními potřebami a představují pro ně skutečnost, o jejíž pravdivosti jsou přesvědčeni (nepravé lži, tzv. konfabulace).

Jejich uvažování je zúžené, zaměřuje se jen na jednu oblast. Rozeznají rozdíl mezi živým a neživým objektem, ale občas uvažují animisticky (např. pohádka Jak pejsek s kočičkou psali dopis dětem, nebo sluníčko chodí po obloze).

Názor na svět vyjadřují hrou (např. tematické hry na něco), vyprávěním (např. pohádky, kde dobro vítězí nad zlem a kde se děti ztotožní s hrdinou) nebo kresbou (kreslí vše, co je nějak zaujme, velmi často jsou to lidé). V té děti zobrazují realitu tak, jak jí samy chápou. Matějček (1994) říká, že dítě kreslí to, co o objektu ví a co se mu na něm zdá důležité.

Znají rozdíl mezi před a po, kratší a delší, dříve a později, málo a hodně. Využívají dny v týdnu, pojmy zítra, včera. Měří čas podle určitých událostí a opakujících se jevů (např. maminka pro mne přijde, až se naobědváme, až se 2x vyspím, bude Ježíšek apod.). Časové pojmy jako minulost a budoucnost pro ně nemají přesnější obsah. Děti většinou znají číselnou řadu, ale nechápou význam čísel, který se projevuje přeskokováním nebo vynecháváním. Vědí, že když něco přidáme, tak se počet zvýší,

když ubereme, tak se sníží. Šulová (2012) uvádí, že vnímání předškolních dětí je globální. Vnímají celek jako souhrn jednotlivostí, ale není zatím schopno rozlišovat základní vztahy. Např. jeden z pokusů, které prováděl J. Piaget s korálky ve skleničce, kdy dítě samo vkládá korálky do dvou stejných sklenic a tudíž ví, že počet korálků zůstal nezměněný. Po přesypání korálků z jedné sklenice do sklenice tvarově odlišné dítě tvrdí, že ve skleničce s užším dnem je korálků více, protože je vyšší (Langmeier, Krejčířová, 1998). S tímto tvrzením souhlasí ve své knize také Vágnerová (2012, s. 181), která říká, že: „*Pro centrický, resp. egocentrický způsob uvažování je významnější pohled subjektu než kvalita objektu.*“ Dítě preferuje nápadné vlastnosti objektu jako např. křiklavá barva nebo podnětů, pro dítě nějak atraktivní.

Vnímání prostoru a času nebývá dosud přesné. Předškolní děti mají tendenci přeceňovat velikost objektů (nejbližší se jim zdá velký a vzdálenější naopak malý), dobře se dokáží orientovat v nejbližším okolí svého domova.

Převažuje u nich krátkodobá a konkrétní paměť. Lépe zapamatují události konkrétní, než slovně popsané. Mezi 5. – 6. rokem nastupuje paměť dlouhodobá a mechanická, která je využívána pro základ výuky cizích jazyků.

V období mezi 3. – 6. rokem se rozšiřuje slovní kapacita, zvětšuje se rozsah a složitost vět. Zpravidla již děti užívají souvětí a dochází k osvojování gramatických pravidel, kde se často projevují jednoduché analogie - jednoduché stupňování (malý - malejší), časování a skloňování (odzipuj mi bundu). V průběhu předškolního období mizí patlavost. Mohou přetrvávat problémy s těžšími písmeny (r, ř, č), které potom bývají řešeny s logopedem.

Řeč je pro děti především prostředkem dorozumívacím a sehrává významnou roli v procesu sociální integrace jedince do skupiny (Šulová 2012).

1.3. Sociální a emoční vývoj

Vágnerová (2012, s. 223-224) posouvá socializaci dětí nad rámec rodiny, kdy ji chápe jako období přípravy na život ve společnosti. „*Socializace a individuace, tj. rozvoj osobnosti jedince, probíhá v interakci s jinými lidmi, dítě tímto způsobem rozvíjí i svou individualitu.*“ Dítě získává nové zkušenosti, učí se novým sociálním dovednostem,

rozzvíjí se komunikace s jinými lidmi. Většina jich je schopna zařadit se do jiných sociálních skupin a navazovat nové vztahy:

- Rodina – první a základní skupinou pro dítě. Je zdrojem jistoty a bezpečí. Rodiče pro děti představují vzor, kterému se chtějí podobat a být jako oni.
- Vrstevníci – skupina rovnocenných jedinců, přispívající k osamostatňování. Vrstevníci poskytují méně jistoty, dítě od nich nemůže očekávat ochranu, ale může zde uspokojit potřebu seberealizace. Vztahy s vrstevníky přispívají k socializaci dítěte.
- Mateřská škola – první instituce, se kterou se dítě setkává. Mateřská škola je pro dítě důležitou změnou. Zde získá zkušenosti, které mu ulehčí nástup do první třídy. Najednou se ocitne ve skupině známých i neznámých dětí, dospělých a nemá tak výsadní postavení jako doma. Musí respektovat cizí lidi a podřídít se řádu školy. To vše také vyžaduje zralost a připravenost dítěte, která je u každého individuální.

Významnou úlohou v socializačním procesu je pro dítě hra. Předškolní období proto také označujeme jako období hry, která je hlavní činností dítěte a která významně ovlivňuje rozvoj jeho osobnosti. (Langmeier, Krejčířová, 1998). Hra souvisí s rozvojem motorického, kognitivního, sociálního i emočního vývoje. Proto by dítě mělo mít možnost hrát si často a spontánně. Pomocí her se připravuje na pozdější reálný život, seznamuje se s běžnými denními činnostmi (např. základní hygienické návyky, oblékání, úklid hraček). Nástupem do mateřské školy se učí společné hře (s vrstevníky, s kamarády), zvládají hry, při kterých se dodržují určitá pravidla, hry námětové (na psa, na doktora, ...), konstruktivní (stavebnice, vystřihování, ...), kolektivní (míčové, stolní, ...). Hry napomáhají ke vzniku vzájemného respektu, komunikaci s ostatními a dodržování pravidel (Šulová, 2012).

V předškolním věku děti začínají ovládat své emoční projevy, chápou svoje pocity i pocity jiných lidí, hodnotí své chování, umí se zlobit samy na sebe i na ostatní za něco, litovat se, radovat se. Začínají chápat příčiny různých emočních reakcí, uvědomují si, jaké situace navozují určité pocity, rozvíjí se jejich schopnost empatie. V tomto období je velmi důležitý vztah otce a matky, kterému dítě věnuje velkou pozornost (Vágnerová, 2012).

Můžeme hovořit o bouřlivém vývoji a nárůstu mnoha schopností a dovedností, které jsou úzce spojeny s kognitivním, motorickým a v neposlední řadě i se sociálním a emočním vývojem. Vše s čím se dítě setkalo, co prožilo a co se tudíž naučilo, se promítá do jeho kresebného projevu.

2. Kresebný projev dítěte předškolního věku

Pro všechny děti je výtvarná činnost zpočátku především sebeuspokojením. Není ničím nahodilým, je úzce svázána s celkem duševního života dítěte. Uplatňuje se v ní hlavně úloha představivosti a vnímání (Uždil, 1984).

Podle Bednářové, Šmardové (2011, s. 6) je *„kresba přirozenou součástí vývoje dítěte, je pro ně hrou, zábavou, je možností něco vytvářet, vyjádřit se, obvykle dítěti přináší radost a uspokojení.“* Dětská kresba se používá pro posouzení úrovně vývoje dítěte. Poskytuje informace o celkové vývojové úrovni, o úrovni jemné motoriky a grafomotoriky, o zrakovém a prostorovém vnímání, o vizuomotorice, o emocionalitě dítěte, o vztazích a postojích dítěte a může být i komunikačním prostředkem (Bednářová, Šmardová, 2011).

Ve vývoji dětské kresby mohou být poměrně velké rozdíly. Její úroveň ovlivňují mentální vyspělost, motorika, lateralita, zrakové vnímání, paměť, schopnost představivosti a reprodukce, pozornost. Záleží také na prostředí, ve kterém dítě žije, jestli má možnost kreslit a zda je ke kreslení podněcováno a za své výtvořiny pozitivně hodnoceno. V dětské kresbě jsou určité prvky, které jsou typické pro každý vývojový stupeň. Dá se tedy říci, že v témže věku kreslí děti obdobným způsobem. Kresbu můžeme posuzovat z hlediska obsahového a také formálního. Obsah a provedení nemusí být vždy v jednotě. Kresba může být bohatá, ale vážne její provedení. Díky ní dítě může vyjadřovat pocity, prožitky, radosti, traumata. Může pomoci odkrýt to, co dítě cítí, ale neokáže nebo nechce to vyjádřit řečí (Bednářová, Šmardová, 2011).

Vývoj kresby můžeme srovnávat s vývojem řeči: bezsmyslné čárání můžeme přiřadit k bezsmyslnému opakování hlásek a slabik, opakování kresebných pokusů se podobá broukání. Postupným vývojem se zdokonaluje řeč a zároveň i kresba. Vývoj a úroveň dětské kresby ovlivňují různé faktory jako je mentální vyspělost dítěte,

motorika, laterálnost, zrakové vnímání, paměť, schopnost představivosti a reprodukce, pozornost. Vývoj kresby probíhá v určitých fázích. První čáranice jsou pro dítě motorickou hrou a radostí ze vznikající stopy. Pro dítě není důležité „co kreslí“, ale že „se kreslí“. Uždil (1984, s. 103) říká: „*Hra zvaná kreslení je daleko soustředěnější než většina jiných. Je třeba vědět, e se nesmí hrát stále, že pak unavuje a mívá se svým smyslem.*“ Zpočátku dítě kreslí celou paží (centrem je ramenní kloub), postupem času zapojí i loketní a zápěstní kloub. Často překračuje hranice papíru položeného na desce stolu. Později se řídí a respektuje plochu papíru (Uždil, 1984).

Kreslení má velký význam pro osvojování dovednosti psaní. Kresba je jedním z důležitých kritérií při posuzování způsobilosti k zahájení školní docházky. Je také součástí Jiráskova orientačního testu školní zralosti. Ten obsahuje kresbu lidské postavy, napodobení geometrických tvarů, psacího písma a skupiny teček. Při kresbě lidské postavy má dítě příležitost ke spontánnímu projevu a nám poskytuje informace o úrovni kresby. Při napodobení geometrických tvarů, psacího písma a skupiny teček musí dítě vyvinout větší úsilí a překonat obavy z obtížnosti či nechuť k práci. Tato část testu je výborná pro zhodnocení vizuomotorické koordinace - souhra oka a ruky (Bednářová, Šmardová, 2011).

Z toho vyplývá, že motorika těla, končetin, tedy i jejich vzájemná propojenost bývá důležitá pro snadné zvládnutí čtení (vizuomotorika) a psaní na základní škole.

3. Motorické schopnosti - vymezení pojmů

3.1. Motorika

Motorika představuje souhrn všech pohybů lidského těla, celkovou pohybovou schopnost organismu. Základy motoriky se utvářejí již v prenatálním věku dítěte. Po narození motorický vývoj probíhá současně s tělesným vývojem a vývojem psychických funkcí. Rozvoj motoriky – hybnost hraje ve vývoji dítěte významnou roli. V předškolním věku se výrazně mění kvalita pohybů. Ty jsou cílené, přesněji zaměřené na dosažení určité činnosti. Zlepšuje se obratnost i koordinace. Pohybové schopnosti dítěte (motorické schopnosti, motorika) jsou vzájemně ovlivňovány řečí. Pokud není

pohybový vývoj nikterak narušen, nastupuje většinou v odpovídajícím období i vývoj řeči. Při postižení pohybového ústrojí nebo opožděném motorickém vývoji bývá často opožděn i vývoj řeči. Neobratné děti mívají více nedostatků ve výslovnosti než děti pohybově průměrné. Proto je důležité u dětí rozvíjet hybnost celého těla (tzv. hrubou motoriku), hybnost ruky (jemnou motoriku) i obratnost mluvidel (motoriku mluvních orgánů). Aby se dítě pohybově dobře vyvíjelo, potřebuje dostatečný přirozený pohyb (přirozená delší chůze při procházkách, běhání, skákání přes překážky, jízda na kole, plavání, lyžování, házení a chytání míče, kopání do míče). Pro zdravý fyzický i pohybový vývoj dítěte jsou nezbytné i pohybové hry např. Na slepou bábu, Na sochy, Kuba řekl. Při nich se rozvíjí jak pohyb celého těla, tak i jeho části. Hovoříme zde o rozvoji hrubé motoriky.

3.2. Hrubá motorika

Hrubá motorika představuje celkový pohybový vývoj jako chůze (po čáře, po elipse, vpřed, vzad, mezi předměty, po zvýšené ploše), běh, skoky (poskoky na místě, na jedné noze, do dálky), seskoky, přeskoky, lezení, přelézání, podlézání, chytání, házení, udržování rovnováhy, rytmická cvičení, zdravotní cviky, rozvíjení motorické koordinace, zapamatování a napodobování pohybů. Jedná se tedy o celkovou tělesnou zdatnost organismu.

Z hrubé motoriky a z pohybu velkých kloubů vychází základní pohyby při kreslení a psaní. Pokud se dítěti kreslení nedaří, je dobré zaměřit se na oblast hrubé motoriky. Z jejího rozvoje pak vychází rozvoj jemné motoriky a z té pak rozvoj grafomotoriky. Pokud je dítě v některé činnosti z oblasti hrubé či jemné motoriky neobratné, nejisté nebo bojácné, přestane ji po určité době vyhledávat (Bednářová, Šmardová, 2011).

3.3. Jemná motorika

„Jemná motorika představuje schopnost manipulace s drobnými předměty, jedná se o zručnost prstů a ruky. Předpokladem je zvládnutí hrubé motoriky a koordinace se smyslovými orgány.“ (Doležalová, 2010, s. 37) Rozvoji jemné motoriky pomáhají každodenní činnosti, manipulace s předměty od větších k menším, sebeobsluha,

tvořivé a rukodělné činnosti. V předškolním období se děti často snaží napodobovat dospělé a pomáhat jim. Čím častěji se podaří dítě zapojit do práce, tím víc příležitostí k rozvoji jemné motoriky dítě dostává. Vykonávané činnosti by měly mít pro dítě smysl. Pokud práce smysl ztrácí, není dítě motivováno v činnosti pokračovat (Bednářová, Šmardová, 2011).

Činnosti spojené s rozvojem jemné motoriky:

- Skládání kostek, mozaiky, navlékání korálků, stavebnice (postupně od větších dílů k menším). Při práci upřednostňujeme špetkový úchop.
- Stavění řad podle předlohy (můžeme pravidelně střídat skupiny podle barev, tvarů, velikosti) z korálků, kostek, z přírodních materiálů.
- Práce s nářadím – šroubování, zatloukání.
- Pomoc při každodenních činnostech a sebeobsluha – míchání, krájení, vykrajování, zamykání, odemykání, zapínání knoflíků a zipů, mytí rukou, zavazování tkaniček, uzlování, oblékání (sebe, panenek), listování v knize.
- Modelování, hnětení – z plastelíny, z hlíny, z písku, z těsta.
- Práce s papírem – mačkání, trhání, vytrhávání, stříhání, skládání, lepení.
- Malování, obtiskování – prstové barvy, vodové a temperové barvy, obtiskování razítky nebo tiskátky vlastní výroby (z brambor, z kukuřice, z pěnové houbičky).
- Puzzle, stolní a deskové hry.
- Rozvoj hmatu – poznávání předmětů, materiálů, povrchů hmatem (hmatové krabice).
- Cvičení s prsty – vyšívání, prstové loutky, hra na hudební nástroj (klavír, flétna).
- Uvolňování, napínání, ťukání prstů; sepnutí rukou a zvedání jednotlivých prstů.

Tyto činnosti nerozvíjejí jen jemnou motoriku, ale také další schopnosti – zrakové vnímání, prostorovou orientaci, pozornost, grafomotoriku apod. Je vhodné doprovázet tato cvičení motivačními básničkami a říkankami (Bednářová, Šmardová, 2011).

Rozvojem hrubé a jemné motoriky dochází k úspěšnému rozvoji grafomotorických dovedností.

3.4. Grafická motorika

Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při grafické činnosti (psaní, kreslení, malování, apod.). Je souhrnem pohybových aktivit, které souvisí s prováděním grafických činností. Rozvíjí se individuálně v průběhu vývoje jedince (Vyskotová, Macháčková, 2013).

Podle Doležalové (2010) nelze grafomotoriku chápat jen jako pohyby ruky při grafických úkonech. Jde o mnohem složitější činnost. *„Grafomotorika je vysvětlována jako soubor senzomotorických činností, které jedinec vykonává při kreslení a psaní.“* (Doležalová, 2010, s. 21)

Bednářová (2011) charakterizuje pojem grafomotorika jako tu část jemné motoriky a psychických funkcí (rozumové předpoklady, zrakové vnímání, senzomotorická koordinace, prostorové vnímání, volní úsilí, pozornost), kterou potřebujeme při kreslení a psaní, a jejíž stupeň vývoje významnou měrou poznamenává kresbu i písemný projev.

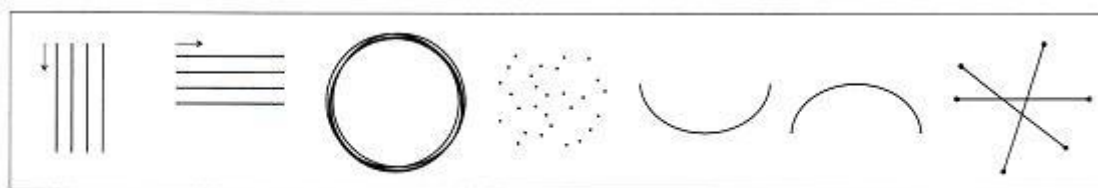
Pro správný rozvoj grafomotoriky je důležité uvolňování ramenního, loketního a zápěstního kloubu. Jejich uvolněním se stávají kresba i písmo plynulejší, tahy jsou jemné, oblé tvary nenesou známky ostrých hran. K uvolnění ruky před kreslením a psaním je vhodné vykonávat uvolňovací grafomotorické cviky. Samotné cviky spočívají v uvolnění a zpřesnění koordinace od ramenního k loketnímu kloubu. Mohou být vykonávány vstoje (na papír na zdi, na tabuli), vkleče, vleže a vsedě u stolu. Ke cvičení můžeme kreslit do tácu s moukou, s pískem, apod. Cviky je vhodné doprovázet rytmickými říkankami. Bednářová, Šmardová (2011) rozdělily uvolňovací cviky do tří skupin podle obtížnosti. Pro předškolní věk je vhodná I. a II. skupina. III. skupinu můžeme zařadit ve školním věku. V I. skupině uvolňovacích grafomotorických cviků jsou zařazeny nejméně náročné cviky. Mohou být pro dítě nazvány jako „závodní dráhy.“ Hranice dráhy napomáhají držet směr vedení čar. Náročnost se zvyšuje různými zatáčkami a smyčkami, přibližujícími se liniemi drah. Pohyb je veden vždy zleva doprava. Do II. skupiny uvolňovacích grafomotorických cviků patří náročnější prvky na koordinaci, především obtahovací, jednotažné cviky. Dítě se snaží o plynulý, nepřerušovaný pohyb tužky. Přesnost čar není důležitá, potřebná je plynulost.

Výhodou je procvičení a uvolnění všech kloubů důležitých pro kreslení a psaní. Při nácvičce III. skupiny uvolňovacích grafomotorických cviků je již třeba určité zručnosti a zvládnutí grafomotorických prvků, ze kterých se skládá písmo (Bednářová, Šmardová, 2011).

Pokud chceme dětem napomoci v rozvoji grafomotorických dovedností, je nutné znát posloupnost vývoje grafických prvků. Náročnost prvků a jejich provedení volíme tak, aby odpovídaly aktuálním možnostem dítěte. Bednářová, Šmardová (2011) rozdělily grafické prvky do čtyř skupin, které odpovídají vždy určitému věkovému období.

I. Skupina prvků

Je charakteristická pro věkové období 3 až 4,5 let. Patří sem především rovná čára a kruh. Jsou to vývojově nejnižší, záměrně vedené prvky. K této skupině můžeme přiřadit kreslení teček, oblouky a šikmé čáry vedené pomocí opěrných bodů.

Základní prvky první skupiny

Obr. 1: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)

II. Skupina prvků

Je charakteristická pro věkové období 4 až 5,5 let. Pro tyto prvky je zapotřebí větší rozpětí, koordinované pohyby a záměrné udržení vzdálenosti. Patří sem spirála – náročná na koordinaci a odhad vzdálenosti mezi čarami, šikmá čára, kterou vedeme vždy od středu k vnějšímu okraji, vlnovka – vyžaduje zvládnutí horního i dolního oblouku, elipsa – vychází z přirozeného pohybu zápěstí (může být zařazena i do I. skupiny), zuby – vyžadují zvládnutí šikmých čar a změny směru ve vedení čar.

Základní prvky druhé skupiny

Obr. 2: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)

III. Skupina prvků

Je charakteristická pro věkové období 5 až 6,5 let. Prvky v této skupině již vyžadují koordinaci ruky, jako potřebujeme při psaní. Patří sem horní a dolní smyčky a horní a dolní oblouky s vratným tahem. Do této skupiny můžeme zařadit také jiné polohy smyček např. smyčky ve vertikálním postavení „osmičky“.

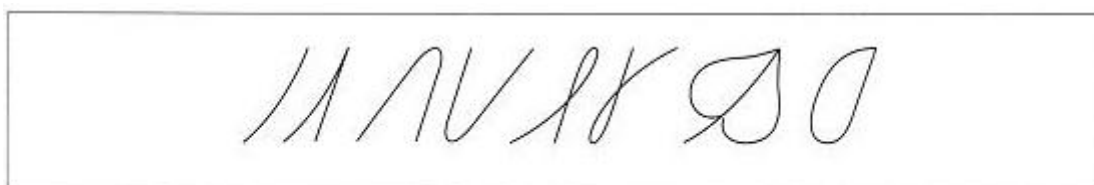

Základní prvky třetí skupiny

Obr. 3: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)

IV. Skupina prvků

Prvky této skupiny tvoří elementy písma. Není zapotřebí, aby je dítě zvládlo v předškolním věku. Může se s nimi seznámit formou hry, což mu usnadní začátky psaní. Patří sem stoupající šikmá čára s mírným prohnutím, horní a dolní zátrh, horní a dolní klička, srdcovka.

Základní prvky čtvrté skupiny

Obr. 4: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)

Je nutné mít na paměti, že každý prvek má různý stupeň obtížnosti. Pro dítě je rozdílná obtížnost, když kreslí kruh na velký formát papíru, nebo malé kruhy do linky. Musíme volit stupeň obtížnosti jednotlivých prvků od nejjednoduššího k obtížnějšímu.

Společně s nácvikem uvolnění ramene, lokte a zápěstí (někdy i strnulosti celého těla) je důležité cvičení smyslových orgánů, v tomto případě oka a ucha. Dostáváme se zde k oblasti senzomotoriky, vizuomotoriky a audiomotoriky.

3.5. Senzomotorika

„Senzomotorika označuje spojení mezi motorikou a smyslovým vnímáním různé kvality - vizuomotorika = zrak + motorika, audiomotorika = sluch + motorika (Zelinková, 2007, s. 57). Toto spojení je navzájem velice úzce spjaté a jedno bez druhého nemůže existovat a správně fungovat. Např. J. Piaget jedno z období ve vývoji rozumových schopností nazval obdobím senzomotorická inteligence.

Senzomotorika je schopnost pochopit, jaký je vztah člověka k předmětům v prostoru kolem něho, schopnost napodobovat tvary a vzory a později schopnost psát.

3.6. Vizuomotorika a audiomotorika

Vizuomotorika propojuje oční pohyby s pohyby těla, jde tedy o koordinaci ruky a oka, resp. jde o pohybovou aktivitu ruky a zpětné zrakové vazby. Koordinace zraku a ruky má vliv na každodenní činnosti (např. sebeobsluha, kreslení a psaní). Vizuomotorické schopnosti úzce souvisí s rozvojem jemné motoriky, pro kreslení a hlavně psaní jsou důležitým předpokladem (Vyskotová, Macháčková, 2013).

Vizuomotorická koordinace se významně vyvíjí na počátku školního věku. Na podporu rozvoje vizuomotoriky můžeme zařazovat různá cvičení např. běh mezi překážkami, přeskoky přes švihadlo, omalovánky, navlékání korálků, vystřihování podle dané linie, jednotažné cviky, kdy je stanoveno, kudy vede stopa (Zelinková, 2007).

Audiomotorika znamená příjem informací sluchovou cestou a jejich zpracování do kreslení, psané nebo verbální podoby. Pro rozvoj audiomotoriky můžeme zařazovat různá rytmická cvičení – chůze, pohyb v daném rytmu, se změnou pohybu na

domluvený sluchový signál (zvuk bubínku, zvonku), nebo cvičení podle vzoru, kdy dítě napodobuje cvik, který vidí (Zelinková, 2007).

Shrneme-li výše uvedené řádky, můžeme říci, že působení na dítě již od velmi útlého věku může velice ovlivnit jeho úroveň motoriky, senzomotoriky i vizuomotoriky. Tím, jak je podněcováno k aktivitě, přiměřeně stimulováno podněty nebo jak mu bývá poskytována zpětná vazba, tím je motivováno k růstu jak fyzickému, sociálnímu tak kognitivnímu. Ani jedna oblast se od druhé nedá oddělit. Pakliže je jedna oslabena, ovlivní zákonitě i ty ostatní. Zralé předškolní dítě by mělo mít optimálně rozvinuté všechny tyto oblasti.

Další podmínkou, která je zásadní při zvládnutí grafomotoriky jsou také správné pracovní návyky při kreslení a psaní.

4. Pracovní návyky při kreslení a psaní

Nesprávná poloha těla, neuvolněná a nerozcvičená ruka, nervozita z případného neúspěchu, nesprávné držení a výběr kreslicího a psacího náčiní mohou dítě odradit od radosti z kreslení, ale i způsobit obtíže při nácvičku psaní.

4.1. Poloha těla při kreslení a psaní

Poloha těla při kreslení a grafomotorických činnostech může být různá. Polohu volíme podle toho, která dětem nejvíce vyhovuje. Mohou kreslit vstoje, vkleče, vsedě i vleže, u svislé plochy vstoje – na tabuli nebo na papír umístěný ve výšce očí, nebo na desce stolu. Tato poloha umožňuje volný pohyb ruky po kreslicí ploše. Dítě potřebuje dostatek místa, aby se ruka mohla plynule pohybovat. Nedostatek místa omezuje pohyb celé paže od ramenního kloubu k zápěstí, což může mít vliv na výsledek kresby. Vsedě by měly být vytvořeny podmínky podle postavy dětí. Při správném sezení má dítě obě nohy vedle sebe, chodidla plně na podlaze. Kolena svírají pravý úhel se židlí, stejně jako lokty s deskou stolu. Dítě sedí na celém sedadle židle stabilně a uvolněně. Trup je mírně nakloněn dopředu a hrudník se nedotýká stolu. Ramena jsou ve stejné

výšce, lokty jsou mírně vzdálené od trupu a ruce jsou položeny lehce na podložce stolu. Hlava je v prodloužení os páteře mírně nakloněna dopředu, nenaklání se do stran. Vzdálenost očí od papíru je doporučuje 25 – 30 cm (Bednářová, Šmardová, 2011).

Obr. 5: Poloha vsedě - správná poloha těla při kreslení a psaní (Bednářová, Šmardová 2006, s. 49)

4.2. Uvolnění ruky při kreslení a psaní

Správné postavení a uvolnění ruky ovlivňuje grafický projev dítěte, ale také chuť kreslit. Pokud není ruka uvolněná, dítě si za poměrně krátkou dobu stěžuje na její bolestivost a ruka je unavená.

„Kreslení by mělo probíhat v uvolněné, přátelské atmosféře. Pokud je dítě napjaté v očekávání nepříjemné činnosti spojené s nedocenením výkonu, nepodaří se mu uvolnit, nebude uvolněná ani ruka.“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 55)

K uvolnění ruky a plynulosti pohybů pomáhá rytmizace – jednotlivé kresebné, grafické prvky doprovázíme rytmickými říkankami, básničkami, písničkami (př. kruhové pohyby: Vařila myšička kašičku na zeleném rendlíčku; Motám, motám klubíčko, upleť svetr, babičko). Je také důležité naučit děti ovlivňovat, uvolňovat a uvědomovat si svalové napětí. K tomu může posloužit motivace „hadrový panák“ nebo „gumové ruce, nohy“ (Bednářová, Šmardová, 2011).

4.3. Úchop a správné držení psacího náčiní

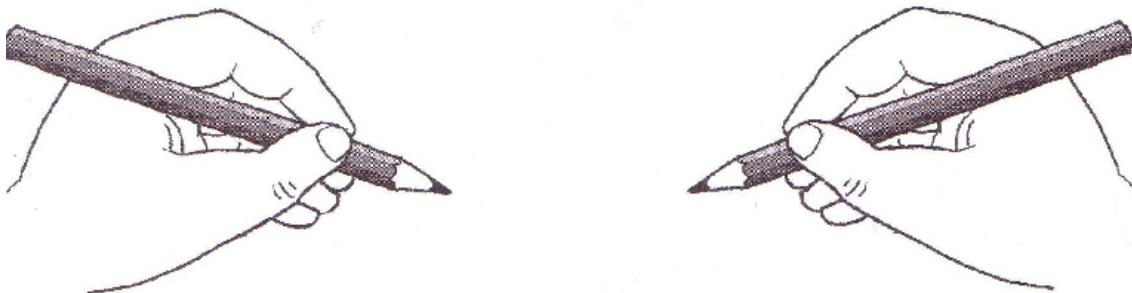
Na správný úchop kresebného a psacího náčiní je třeba ruku připravit. Tato dovednost je limitována věkem a fyzickým rozvojem dítěte. Správný úchop a držení psacího náčiní je předpokladem plynulého psaní (Zelinková, 2007). Na to je třeba dbát od počátku, kdy dítě začíná kreslit. Za správný považujeme špetkový úchop, který je stejný jak u praváků, tak u leváků. Tedy, že psací náčiní drží tři prsty. Tužka leží na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku. Ukazovák není prohnutý, ruka a prsty jsou uvolněné a nesvírají tužku křečovitě. Od hrotu tužky jsou prsty vzdálené 3 – 4 cm. Malíček a prsteníček jsou volně položeny v dlani. Pokud má dítě tendenci do úchopu tyto dva prsty zapojovat, doporučuje se vyrobit z papíru kuličku, kterou dítě drží v dlani těmito dvěma prsty, aby si tím zafixovalo, že právě tyto prsty se na správném úchopu nepodílejí. Tužka je položena na kožní řase mezi palcem a ukazovákem. Směřuje vždy do oblasti mezi ramenem a loktem.

Všechny úchopy, které se od špetkového úchopu liší, jsou nesprávné a znesnadňují psaní. Nesprávné je také křečovitě prohnutí ukazováku při špetkovém úchopu. Při jakémkoliv nesprávném úchopu dochází ve škole ke snížené rychlosti psaní, k únavě ruky, k deformaci písma, k zvýšené chybovosti. Dítě je unavené a nechce psát (Michalová, 2009). Při naučeném chybném držení psacího náčiní u starších dětí už není možná smysluplná korektura a je třeba toto individuální držení tužky akceptovat (Loose, 2011).

K nácviку správného špetkového úchopu můžeme postupovat různými motivačními říkankami a názorným předvedením (Doležalová, 2010):

- *Tužku uložíme do postýlky. Nejdříve si vytvoříme postýlku – palec a ukazováček jsou rozevřené a do doličku na ohnutý prostředníček položíme tužku, nyní dáme tužce polštářek (palec) a peřinkou ji přikryjeme (ukazováček)*
- *Z ruky vytvoříme letadélko. Palec a ukazováček jsou rozevřené, ostatní prsty jsou ohnuté – do doličku položíme tužku a vznikne letadélko, nyní na tužku položíme palec ze strany a ukazováček shora.*

Kontrolu správného úchopu můžeme provést tak, že když zvedneme ukazováček, tužka nesmí vypadnout.

Obr. 6: Správné držení tužky u leváků a praváků (Bednářová, Šmardová 2006, s. 50)

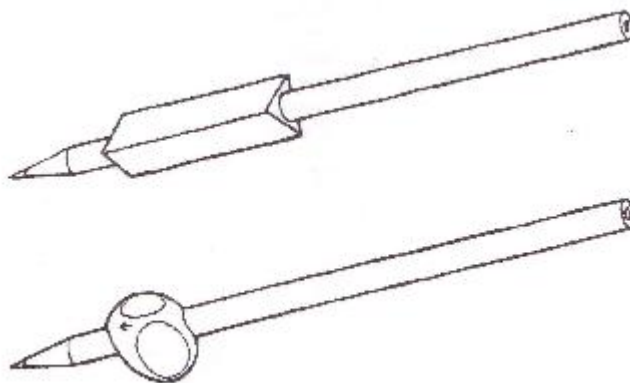
Mezi nesprávné způsoby držení psacího náčiní patří např. hrstičkový úchop (tužku drží čtyři prsty – palec, ukazováček, prostředníček a prsteníček, ten tužku podpírá; tento úchop používá při psaní mnoho školáků i dospělých), úchop s palcem přesahujícím ukazováček (palec není naproti ukazováčku, ale je vysunutý přes psací náčiní; při fixování tohoto úchopu se může vyklenout zápěstí a vzniká drápovitý úchop, který znemožňuje pohyb zápěstí při psaní).

Pakliže dochází k jinému než špetkovému úchopu, snažíme se o jeho nápravu. K tomu volíme i psací náčiní (trojhranné psací potřeby, nástavce, tužky a pera s prohlubněmi pro správné postavení prstů). Výběr psacího náčiní je pro správný úchop důležitý, ale nebývá jediným činitelem úspěchu. Vždy záleží na vedení ze strany školy, rodičů a důsledném dodržování jeho zásad.

4.4. Výběr kreslicího a psacího náčiní

Bednářová a Šmardová (2011) ve své publikaci píše: „*Volba psacího náčiní ovlivňuje celkový grafický výkon. Tvar psacího náčiní má vliv na jeho správné držení, kvalita*

materiálu tuhy se podílí na tlaku na podložku. Při výběru potřeb ke kreslení myslíme především na účel použití.“ Při kresbě a grafomotorických cvičeních použijeme měkčí tužky a pastelky. Dítě nemusí tlačit, protože vedou dobře stopu. Pro vykrytí plochy zvolíme pastelky s širší tuhou, křídly nebo vodové, temperové, prstové barvy. K podpoře správného držení nejsou vhodné fixy, široké čtverhranné křídly, krátké tužky a pastelky, které nepřesahují kožní záhyb mezi palcem a ukazovákem. Vhodné psací náčiní je takové, které odpovídá rozměrům dětských prstů a používání trojhranného programu, které slouží k navození a udržení správného špetkového úchopu - pastelky a tužky ve tvaru trojúhelníku, nebo používání speciálních násadek na tužky (Bednářová, Šmardová, 2011). Trojhranný tvar vyvinul Bruynzeel ve spolupráci s Amsterdamskou Universitou a pedagogickými pracovníky již před 60 lety. Tento tvar neumožňuje jiné než správné držení a používání psacího náčiní ve tvaru trojúhelníku může výrazně předcházet dysgrafickým potížím a získávat správné grafomotorické návyky.

Obr. 7: Vhodné násadky podporující správné držení tužky dostupné na trhu (Bednářová, Šmardová 2006, s. 51)

Správné sezení, úchop psacího náčiní, uvolnění ruky a paže a jejich dokonalá souhra s okem jsou jedním předpokladů zvládnutí psaní. Dalším kritériem, které může hrát roli například při úspěšném opisu psaného či tištěného textu je lateralita.

5. Pojem lateralita

Každý člověk se narodí s vrozenou lateralitou (genotyp). Ta se však může v raném věku změnit na fenotyp (vliv prostředí, ve kterém dítě žije). Např. pokud se v rodině praváků narodí levák a maminka, tatínek a ostatní lidé z blízkého okolí budou dítěti vždy (cíleně) dávat hračky, lžičku, hrneček, atd. do pravé ruky, tak se z dítěte s genotypem leváka stane genotyp pravák. Prudký rozvoj laterality nastává kolem 4. roku, v 10. letech by měla být ukončena.

Pod pojmem lateralita rozumíme nerovnoměrné využívání párových hybných (ruka, noha) a senzorických (oko, ucho) orgánů. Nejznámější projevy laterality jsou praváctví, leváctví a ambidextrie (nevyhraněná lateralita). Přednostní užívání a lepší výkon jedné strany těla ve srovnání s druhou, bývá ovlivněno výkonností levé a pravé hemisféry mozku. V praxi to tedy znamená, že jedinec, který se projeví jako levák, má výrazně dominantní pravou hemisféru. Párový orgán řízený z dominantní hemisféry, je řídící. Druhý orgán má funkci pomocnou. Lateralita se proto netýká pouze rukou.

Typy laterality se určují při diagnostice a léčbě vývojových poruch čtení a psaní. Zjišťuje se vztah laterality rukou a očí:

- lateralita souhlasná (převažující ruka a oko jsou shodně pravé či levé)
- lateralita neurčitá (převažující ruka, oko nebo obojí jsou obtížně určitelné - patří k nevyhraněné lateralitě)
- lateralita zkřížená (převažující ruka a oko jsou opačné, tento typ se často odráží v problémech při čtení a psaní)

Typ laterality podle stupně:

- vyhraněná, výrazná pravorukost
- méně vyhraněná pravorukost
- lateralita nevyhraněná, neurčitá (ambidextrie)
- méně vyhraněná levorukost
- vyhraněná, výrazná levorukost

K diagnostice laterality se přistupuje při zjištění nevyhraněnosti a při podezření na specifické poruchy učení. Podrobná zkouška laterality bývá nejčastěji realizována v pedagogicko-psychologické poradně. Zkušený pracovník určí na základě zjištěné diagnózy doporučit vedení dominantní ruky; jeho objektivní posouzení vychází z podrobné zkoušky, z osobní a rodinné anamnézy lateralizace a z pozorování dítěte. Vyšetření laterality zahrnuje i vyšetření pravolevé orientace (Bednářová, Šmardová, 2011).

Pro nácvik čtení a psaní je výhodou, když dominance oka u ruky je stejně lateralizovaná. Již v mateřské škole můžeme pozorovat a zjišťovat vyhraněnost laterality. Cíleně a správně pak rozvíjíme hrubou i jemnou motoriku a grafomotoriku. Leváci musí sedět v lavicích vlevo, aby se s pravákem nepostrkovali, nestínili, nerozmazávali si text, měli správný sklon papíru a upravené psací pomůcky pro levou ruku.

Vyhraňování laterality souvisí s vývojem mozku a s celkovou zralostí centrálního nervového systému. Není neobvyklé, že děti několikrát svou orientaci změní, než začnou důsledně preferovat jednu ruku. Měla by se zřetelně projevit v rozmezí pátého až sedmého roku dítěte, což je právě na rozhraní předškolního a školního věku, kdy se dítě rozhoduje, kterou rukou začne psát. Pokud není laterality ruky určena před ukončeným sedmým rokem (nejlépe před nástupem do školy), mělo by být dítě vyšetřeno v pedagogicko-psychologické poradně. Speciální pedagogové vyvinuli mnoho různých metod k zjišťování laterality např. dotazníky, pozorování, testy. Běžně užívanou zkouškou je Zkouška laterality od Z. Matějčka a Z. Žlaba. Obsahuje deset, resp. dvanáct činností na posouzení laterality horních končetin, dvě zkoušky na posouzení laterality očí a čtyři zkoušky pro dolní končetiny a jednu pro uši. Zkoušky pro horní končetiny obsahují činnosti jako: vkládání korálků do lahve, navlékání korálků na nit (10 korálků, dominantní ruka vykonávající pohyb), stavění kostek (dominantní je ta ruka, která klade kostky nejvýše), vyhazování míčků do krabičky; zkoušky pro určení laterality oka obsahují činnosti např. dívání se do kukátka; zkoušky pro určení laterality dolních končetin např. posouvání kostky po čáře, skákání po jedné noze nebo kopání do míče (Bednářová, Šmardová, 2011).

Přeučovat leváky na praváky je nepřirozená věc, která může ublížit. V minulosti se tak dělo zcela běžně. Společnost si žádala nevyčnívání a žádné odlišnosti a mylně se předpokládalo, že levorukost je důsledností a procvičováním odnaučitelná. V dnešní době se již levorukost nepřeučuje a v tom je znát pozitivní pokrok a vývoj pedagogiky. V roce 1967 byl u nás vydán pokyn, který zakazoval přecvičování laterality. Projevům vrozené levorukosti nebráníme, naopak ji podporujeme (Synek, 1991).

Lateralita jako další činitel limituje dítě při jeho úspěšnosti nebo neúspěšnosti ve škole. To, zda je dítě pro školu připravené, zda se dokáže odpoutat od svých blízkých, znovu navázat vztah s další autoritou a čelit povinností, částečnému stresu i nárokům učiva ukáže, zda je celkově vyzrálé. Vyzrálost jedince nemusí vždy souviset pouze s jeho věkem.

6. Pojem školní zralost a připravenost

6.1. Školní zralost

Podle Vágnerové (2012, s. 256) není doba nástupu do školy stanovena náhodně. Ve věku 6 – 7 let dochází k různým vývojovým změnám a většina z nich je důležitá pro úspěšné zvládnutí školních požadavků. Dosažení určité úrovně zralosti je jedním z předpokladů přijatelného zvládnutí role školáka. Školní zralost znamená zralost centrální nervové soustavy (CNS) projevující se odolností vůči zátěži, schopností soustředit se a emoční stabilitou. Zralost CNS je předpokladem pro úspěšnou adaptaci na školní režim. Dostatečná zralost je podmínkou lepšího výkonu, učení a umožňuje lepší využívání schopností dítěte. Nedostatečně zralé děti bývají unavitelnější, podrážděné, emočně labilnější, hůře se soustředí. To vše jim znesnadňuje adaptaci na školu a zvládání všech požadavků.

Zelinková (2007, s. 110) ve své publikaci uvádí, že: *„Zralost CNS je předpokladem pro úspěšnou adaptaci na školní režim. Zrání CNS ovlivňuje lateralizace (přednostní užívání jedné ruky pro psaní), rozvoj motorické a senzomotorické koordinace. Je předpokladem k rozvoji zrakové a sluchové percepce.“*

Školní zralost je rozdělena do několika rovin:

- Zralost fyzická (tělesná) – posuzuje ji zpravidla dětský lékař; dítě by mělo být tělesně zdatné a svým růstem i fyzickými dispozicemi odpovídat věku šesti let, tzn. mít pevnou kostru a rozvinuté svalstvo (dochází k protažení postavy, prodlužují se končetiny – tyto změny vedou k dosažení „filipínské míry“, kdy dítě si dosáhne přes hlavu na druhé ucho); dalším ukazatelem fyzické zralosti je stav dentice (vypadávání řezáků) a také celkový zdravotní stav (často se opakující onemocnění oslabují organismus dítěte a tím může být ovlivněna školní úspěšnost (Žáčková, Jucovičová, 2008))
- Zralost psychosociální – psychická zralost úzce souvisí se zralostí sociální; zahrnuje v sobě vyspělost rozumovou, mentální, řečovou – dítě přechází od konkrétního, názorného myšlení k myšlení obecnějšímu, pojmovému, všímá si podobností a rozdílů, chápe vztahy mezi nimi, objevují se náznaky logického uvažování; v tomto období by mělo dítě mluvit gramaticky správně a měly by být odstraněny poruchy řeči (důležité pro výuku psaní a čtení); mělo by být schopné soustředit se na samostatnou práci, podřídit se autoritě, ovládat své chování a jednání, strávit delší čas mimo okruh rodiny (Žáčková, Jucovičová, 2008))

V roce 1964 vytvořil Jirásek *Test školní zralosti*, který je používán dodnes. Má orientační a depistážní význam a je časově nenáročný. Tento test obsahuje kresbu lidské postavy, obkreslování věty, překreslení skupiny teček s daným rozmístěním. Test je doplněn testem verbálního myšlení a testem znalostí předškolních dětí. Děti, u kterých je prováděn test školní zralosti by měly být dále vyšetřeny pediatrem, psychologem a pedagogem. Na základě této spolupráce jsou potom doporučena opatření k nápravě nedostatků nebo je doporučen odklad školní docházky.

„Rozhodování o odložení školní docházky by nikdy nemělo být formální, jedná se o závažné rozhodnutí v životě dítěte.“ (Žáčková, Jucovičová, 2008, s. 7) Velké problémy může způsobit neuvážený přístup v rozhodování o odkladu školní docházky – rodiče se mohou domnívat, že odkladem školní docházky „prodlouží dětství“ svému dítěti a tím mohou propásnout okamžik, kdy je zralé dítě připraveno začít se učit a to pak ztrácí o

učení zájem. Naopak také nelze uspěchat vstup do první třídy u dětí, které jsou nezralé nebo trpí jinými problémy. Tyto děti jsou pak ohroženy selháním a neúspěšností ve škole (Žáčová, Jucovičová, 2008).

Podle Zelinkové (2007, s. 111) zůstávají základní ukazatele školní zralosti nezměněny, ale celá oblast se dále rozvíjí. „V současné době rozlišujeme školní zralost vztahující se na funkce, které podléhají zrání, a školní připravenost, tj. kompetence, na jejichž rozvoji se podílí větší měrou učení a vnější prostředí.“

6.2. Školní připravenost

Pojem školní připravenost chápeme jako úroveň předškolní přípravy z hlediska schopností, vlivu prostředí a výchovy. Podle Vágnerové (2012) jsou pro úspěšné zvládnutí role školáka potřebné postoje a kompetence, které jsou závislé na učení a na specifickém působení sociálního prostředí. Tyto postoje s kompetence jsou základem školní připravenosti. Jde o postoje ke škole a hodnoty, jaké rodina školnímu vzdělávání přičítá, úroveň sociální připravenosti a dovednosti dítěte, které škola od žáků vyžaduje a považuje je za samozřejmé.

Kropáčková (in Informatorium 2/2004, s. 7) definuje školní připravenost jako: „aktuální stav rozvoje osobnosti dítěte ve všech jeho oblastech s přihlédnutím k vnitřním vývojovým předpokladům i vnějším výchovným podmínkám. Konkrétně zahrnuje psychickou vyspělost podmíněnou biologickým zráním a vlivy prostředí.“

Monatová (2000) rozlišuje vnější a vnitřní připravenost na školu. Vnější připravenost zahrnuje zájem dítěte o školní prostředí, zvládnutí hygienických návyků, pracovních návyků, reagování na požadavky, plnění úkolů. Vnitřní připravenost je důležitým předpokladem zvládnutí školních požadavků a přizpůsobení se podmínkám školy. Zahrnuje v sobě úroveň rozumových schopností, učebních dovedností, citů, sociální vztahů a zájem o učení. Vnitřní připravenost znamená vlastní způsobilost ke školní docházce.

„Nedostatečná připravenost na školu i rozdílnost v hodnotách a normách rodiny a školy zvyšuje riziko neúspěšnosti, protože dítě se musí najednou naučit příliš mnoho a

obvykle ani nemá velkou motivaci učit se něčemu, co jeho rodina považuje za důležité.“

(Vágnerová, 2012, s. 258)

P R A K T I C K Á

Č Á S T

1. Cíl a metoda sběru dat bakalářské práce

1.1. Cíl bakalářské práce

Cílem praktické části bakalářské práce je zachycení a rozvoj úrovně grafické motoriky předškolních dětí před nástupem do školy.

V teoretické části jsem se zabývala charakteristikou vývojového období předškolních dětí, kresebného projevu dítěte, motorických schopností předškolních dětí, pracovních návyků při kreslení a psaní, charakteristikou pojmu laterality a jejím vlivem na vývoj motoriky. Dále má pozornost směřovala k problematice školní zralosti z hlediska úrovně grafomotoriky. Tyto teoretické poznatky jsem využila a ověřovala v praktické části bakalářské práce.

V praktické části jsem se snažila zachytit úroveň grafomotorických dovedností a schopností dětí předškolního věku před a po ukončení mého zkoumání. Součástí praktické části bylo vypracování metodického materiálu: preventivně-stimulačního programu rozvoje grafomotoriky pro děti předškolního věku, který jsem využila při práci s vybranou skupinou dětí, a kterým jsem se pokusila zachytit a prokázat pozitivní dopad stimulačního programu na úroveň grafomotorických schopností dětí. Preventivně – stimulační program jsem vyzkoušela v mateřské škole, ve které pracuji jako učitelka pátým rokem. Pro potřebu zkoumání a využití programu jsem použila vybranou skupinu šesti předškolních dětí.

Cílem výzkumu bylo:

1. Ověření si vhodnosti, funkčnosti a využitelnosti preventivně – stimulačního programu rozvoje grafomotoriky
2. Porovnání grafomotorických schopností a dovedností vybrané skupiny dětí, se kterými jsem pracovala podle programu rozvoje grafomotoriky před a po ukončení zkoumání

Výzkum probíhal od začátku měsíce října 2014 do konce měsíce ledna 2015. V průběhu mého zkoumání jsem pozorovala a snažila se rozvíjet dovednosti a návyky důležité pro správný rozvoj grafomotoriky a to:

- a) osvojení si správných pracovních návyků při kreslení a psaní (poloha těla, postavení a uvolnění ruky, správný úchop psacího náčiní), odstranění případných nedostatků a obtíží
- b) osvojení, upevnění a zautomatizování si grafomotorických prvků podle stupně obtížnosti

Předpoklady:

Předpokládala jsem, že pravidelný a systematický rozvoj a zařazování grafomotorických cviků podle vypracovaného metodického materiálu povede u dětí, se kterými je podle tohoto programu pracováno k správnému osvojení si pracovních návyků při kreslení a psaní a k odstranění případných obtíží při kreslení a psaní. Dále jsem předpokládala, že pravidelným rozvojem grafomotorických cviků a činností bude u zkoumaných dětí docíleno toho, že je budou provádět s větší jistotou a kvalitou a zlepší se úroveň grafické motoriky. Také jsem se domnívala, že pravidelné zařazování grafomotorických cviků a vhodná motivace mají podstatný vliv na pozitivní pracovní výsledky dětí.

1.2. Metoda sběru dat

Pro potřeby výzkumu jsem použila metodu pozorování a polostrukturovaný rozhovor s rodiči pozorovaných dětí. Podle Chráska (2007) je pedagogické pozorování nejstarší a nejrozšířenější metodou získávání dat a bývá definováno jako „*sledování smyslově vnímatelných jevů, zejména chování osob, průběhu dějů aj.*“ (Průcha; Walterová, Mareš, 2001 in Chráska, 2007, s. 151). Při vlastním pozorování se pozorovatel setkává přímo s předmětem pozorování.

Pro vlastní pozorování jsem vybrala skupinu šesti dětí předškolního věku. S touto skupinou jsem provedla před začátkem zkoumání - v druhé polovině měsíce září 2014 a po jeho ukončení - v první polovině měsíce února 2015, vlastní šetření v podobě pracovního listu s různými grafomotorickými prvky a kresbou postavy. Tento pracovní list mi posloužil ke zjištění úrovně grafické motoriky na začátku a na konci zkoumání a k porovnání dosažených výsledků před a po zkoumání. Výsledky zkoumání jsou zaneseny v tabulce.

Metoda rozhovoru spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta. Velkou výhodou oproti jiným výzkumným metodám je navázání osobního kontaktu, kde můžeme sledovat reakce respondenta na kladené otázky a podle nich usměrňovat jeho další průběh (Chráska, 2007, s. 182). Prostředí pro rozhovor by mělo být klidné a oddělené od ostatního dění.

2. Charakteristika preventivně – stimulačního programu

Preventivně – stimulační program jsem nazvala „Koťátka jdou do školy.“ Celý program je k nahlédnutí v příloze. Při zpracovávání programu jsem využila získaných informací a poznatků, o kterých píše v teoretické části bakalářské práce, dále pak poznatků získaných při práci s dětmi v mateřské škole a také z absolvovaného kurzu vedeného paní Mgr. Martinou Lietavcovou – „Rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky dětí při výtvarných a tvořivých činnostech“, na semináři zaměřeném na školní zralost – „Můžu jít do školy“, vedeném paní Mgr. Janou Vavřincovou a v neposlední řadě informací a vědomostí získaných během studia na Pedagogické fakultě JČU. Také mi pomohly cenné rady a věcné připomínky od mé vedoucí bakalářské práce, paní Mgr. Martiny Lietavcové a publikace, které mi k psaní bakalářské práce doporučila.

Preventivně – stimulační program jsem nazvala „Koťátka jdou do školy“ proto, že pracuji ve třídě předškolních dětí, která se jmenuje Koťátka. Společně s dětmi jsme si vymysleli krátký rýmovaný text, kterým jsme program zahajovali:

„Koťátka jdou do školy, učit se, psát úkoly.

Zpočátku jdou těžko zvládnout, musíme si hlouběji sáhnout.

Chce to vůli, píli, cvik, za chvíli jde všechno líp.

Čáry, čárky, kličky, vlnky, máme čas i na panenky,

na auta i na míče, už se nám dobře píše.

Můžeme jít do školy, umíme psát úkoly.“

Při tvorbě preventivně – stimulačního programu jsem postupovala stejně, jako při tvorbě třídního vzdělávacího programu. Pro nácvik a rozvoj grafomotorických cviků jsem stanovila jeden den v týdnu, a to středu. V minulém školním roce jsme zavedli v naší mateřské škole „nеспavé středy“ pro děti předškolního věku, které spí odděleně od mladších dětí. Během této doby se děti zabývaly různými tvořivými a klidovými činnostmi pod vedením učitelky (např. různé mozaiky, hry zaměřené na logické myšlení, puzzle, výroba dárečků pro maminky k svátku matek, pro důchodce do domu s pečovatelskou službou, různé výrobky k výzdobě školky, apod.). Tento školní rok jsem tyto „nеспavé středy“ využila pro práci podle programu. Podílely se i mé kolegyně (1 x v měsíci), když jsem měla směnu u mladších dětí. Připravila jsem jim materiály, podle kterých s dětmi pracovaly a ony mi pak zpětnou vazbou také dávaly cenné rady, postřehy a své připomínky.

Preventivně – stimulační program je založen na cvičeních vedoucích k uvolnění celé ruky od ramenního kloubu, přes kloub loketní, zápěstí a prstům ruky. Je doplněn o pracovní listy, na kterých děti zábavnou formou rozvíjí a zpřesňují své grafomotorické schopnosti, koordinaci ruky a oka. Je sestaven tak, aby respektoval jednotlivá vývojová stádia dětí a také posloupnost jednotlivých grafických prvků od nejjednodušších k složitějším. Pokud se u někoho objeví potíže se zvládnutím určitého prvku, věnujeme se mu i další dny, dokud dítě toto nezvládne. V opačném případě by mohlo dojít ke ztrátě motivace, chuti a ke zklamání z nezvládnutého.

Program trvá cca 30 – 40 minut a je rozdělen do čtyř částí:

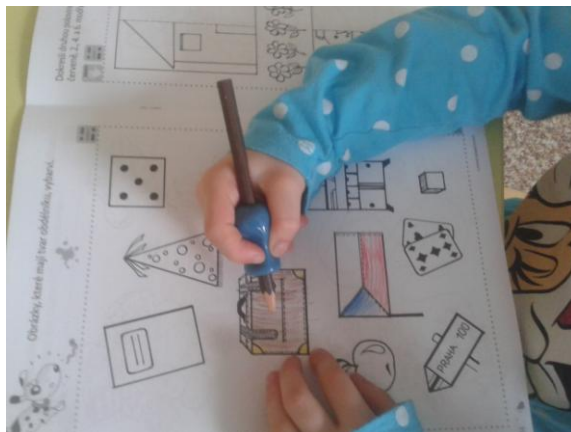
1. Motivace básničkou, písničkou spojenou s pohybem – básnička nebo písnička směřuje k tématu, na které navazují grafické činnosti. Je spojená s pohybem, aby byla pro děti lépe zapamatovatelná, aby se děti odreagovaly a připravily na další činnost.
2. Cviky k uvolnění celé ruky – procvičujeme obě ruce střídavě i současně, postupujeme od ramenního kloubu přes kloub loketní, zápěstí a prsty. V této části jsou zařazené uvolňovací cviky tzv. „jednotažky“. Děti je provádí na velkém i malém formátu papíru ve stoje na tabuli, na balicím papíru připevněném na dveřích, u stolu, vkleče na zemi. Velké rozmáchlé pohyby slouží k uvolnění ramene a lokte, na menším formátu pak k uvolnění zápěstí.

Obr. 8: Ukázka nácviku uvolnění ruky

3. Grafomotorické cviky – jedná se o pracovní listy, které jsem se snažila vytvořit sama k jednotlivým tématům, nebo jsem použila některé pracovní listy z různých publikací. Cviky jsou řazeny od nejjednoduššího ke složitějšímu. Zařazovala jsem je podle prvků, rozdělených do skupin podle Bednářové, Šmardové (2011). Děti si grafický prvek vyzkouší prstem ve vzduchu a pak jej opakují v různých velikostech na papír. Při nácviku je důležitý rytmus - děti prvek doprovází rytmickým slovem. V průběhu programu jsme využívali různé psací a kreslicí náčiní (měkké tužky a pastelky, voskovky, vodové barvy, křídly). U dětí se špatným úchopem psacího náčiní jsme využili silikonové násadky z trojhranného

programu a silnější trojhranné tužky a pastelky. Osvědčili se nám lépe trojhranné tužky. Násadky byly pro malé prsty dětí příliš objemné.

Obr. 9: Ukázka psaní se silikonovou násadkou

4. Hry na rozvoj jemné motoriky – tyto hry jsem zařadila na závěr programu jako odměnu a uvolnění po vykonané práci. Jedná se o hry s plastelínou, s tekutým pískem, kreslení a psaní do mouky, mozaiky, puzzle, společenské hry (karty, pexeso, mikádo), apod.

Obr. 10 a 11: Ukázka her k rozvoji jemné motoriky

Při práci s programem jsem se snažila, aby byly činnosti pro děti přitažlivé, pestré a zábavné. Chtěla jsem docílit toho, aby se děti na práci těšily, aby byly

soustředěné a motivované učit se nové věci a nebát se zklamání z případného nezdaru. Dále osvojit si správné pracovní návyky při kreslení a psaní (úchop, uvolnění ruky, poloha těla), které jim pomohou snadněji a lépe zvládat činnosti spojené s psaním ve škole.

3. Charakteristika zařízení, vlastního pozorování, polostrukturovaného rozhovoru s rodiči a kazuistiky vybraných dětí

3.1. Charakteristika zařízení

Svůj výzkum jsem prováděla v mateřské škole, kde pracuji jako učitelka pátým rokem. Jedná se o vesnickou školku, která je připojena k základní devítileté škole. Zřizovatelem základní školy a mateřské školy je obec. Mateřská škola je dvoutřídní. Děti jsou do tříd rozděleny podle věku: třídu Kuřátek navštěvují děti ve věku od 2 – 4,5 let a třídu Kořátek navštěvují děti ve věku 4,5 – 7 let. V posledních pěti letech bývá mateřská škola téměř naplněná – kapacita je 56 dětí (28 dětí ve třídě). V letošním roce je v mateřské škole zapsáno 55 dětí – 28 dětí ve třídě Kuřátek a 27 dětí ve třídě Kořátek, z toho 20 předškoláků. Já pracuji třetím rokem ve třídě předškolních dětí (Kořátka), společně s vedoucí učitelkou. S vybranými dětmi jsem tudíž v denním kontaktu a mohu tak pozorovat jejich rozvoj a pokroky jak při pracovních činnostech, tak v komunikačních i sociálních dovednostech.

3.2. Charakteristika vlastního pozorování a polostrukturovaného rozhovoru s rodiči

Pro vlastní pozorování jsem vybrala skupinu šesti dětí předškolního věku, které navštěvují mateřskou školu od tří let. Děti jsem vybrala tak, aby byli tři chlapci a tři dívky. V této skupině jsou dva chlapci s odloženou školní docházkou, dvojčata (chlapec a dívka) a dvě dívky. Všechny děti z vybrané skupiny by měly nastoupit 1. 9. 2015 do první třídy základní školy.

Výzkum jsem zahájila v druhé polovině měsíce září 2014 tím, že jsem vybraným dětem předložila mnou navržený pracovní list s různými grafomotorickými prvky seřazenými podle obtížnosti a kresbou postavy. To mi posloužilo ke zjištění úrovně grafické motoriky na začátku zkoumání. Stejně úkoly (shodný pracovní list a kresbu postavy) jsem dětem zadala i na konci zkoumaného období k porovnání dosažených výsledků. Po předložení úkolů vybraným dětem chtěly pracovat téměř všechny děti ve třídě. Pracovní list si tedy vyzkoušely všechny děti. Proto jsem přemýšlela, jak budu s vybranou skupinou pracovat. Nechtěla jsem, aby ostatní děti, které projeví zájem, byly ošizeny. Na začátku měsíce října jsme tedy začali pracovat s vytvořeným programem jednou týdně v průběhu „nеспavé středy“, kde spí téměř všechny předškolní děti (18 z 20). Dvě dívky chodí pravidelně po obědě domů a obě projevovaly od začátku lítost, že nemohou pracovat s námi, proto jsem jim úkoly a činnosti připravovala na čtvrtek a ony si je vypracovávaly během ranních činností. Každý týden dostávaly vybrané děti „domácí úkoly“, které jsem jim připravovala do sešitů, a které si vypracovávaly doma s rodiči v průběhu týdne podle své chuti a času.

V září jsem vedla krátký rozhovor s rodiči vybraných dětí, abych zjistila, jestli by měli o práci podle vytvořeného programu zájem a také zda by jim nevadily domácí úkoly, které by doma vypracovávali společně s dětmi a dbali při tom na správné návyky při kreslení a psaní (tyto jsem jim v průběhu rozhovoru vysvětlila: ukázala jsem správný špetkový úchop, správnou polohu těla a ruky při kreslení a psaní, uvolnění ruky a trojhranný program, který využíváme ve školce). Od všech rodičů vybraných osmi dětí jsem dostala souhlas k práci s jejich dětmi. Rodiče byli rádi a projevili zájem. Pouze

jedna maminka nesouhlasila se zadáváním domácích úkolů. Byla to maminka chlapce s odloženou školní docházkou. Zde je přímá citace jejího vyjádření: „*Úkoly s nim dělat nebudu. Kdybych věděla, že budu platit školku a ještě dělat nějaký úkoly, to bych ho dala do školy rovnou a nemusela jsem ho nechávat ve školce.*“ Toto jsme vyřešili tak, že jsme s dotyčným chlapcem dělali úkoly ve školce průběžně, během ranních činností.

3.3. Kazuistiky vybraných dětí

Jednotlivé kazuistiky vybraných dětí jsem si vytvořila sama na základě vlastního pozorování dětí při ranních hrách, při řízených činnostech, při komunikaci s dětmi v průběhu celého dne při pobytu v mateřské škole a také na základě informací získaných od rodičů.

- Kazuistika č. 1 – Patrik

Věk: 6,6 (únor)

Lateralita: pravák

Patrik pochází ze sociálně slabší rodiny. Má staršího bratra Reného (16 let), kterého má ho velmi rád a vzhlíží k němu. Při adaptaci na MŠ po letních prázdninách, byl Patrik lítostivý a chtěl jít domů „za bráchou.“ Doma se Patrikovi věnuje matka, co se týká základního denního režimu (jídlo, spánek, ošacení). Podle matky je samostatný a je tomu ráda – sám si řekne, že má hlad, sám si hraje, sám chodí ven, vydrží doma sám. Na druhou stranu se matce nelíbí, že je neposlušný, neplní její pokyny, požadavky a odmlouvá. Matka po poradě v pedagogicko-psychologické poradně odložila Patrikovi školní docházkou. Bylo jí doporučeno, jak s ním doma pracovat. Bohužel, podle Patrikových slov, s maminkou doma nic nedělají a on si může dělat, co chce.

Mateřskou školu začal Patrik navštěvovat po dovršení 3 let. Jeho adaptace byla dlouhá. Téměř půl roku plakal, při příchodu do MŠ se nemohl odtrhnout od matky, s učitelkami nekomunikoval, nezapojoval se do společných her a činností. I nyní, po jakékoliv delší nepřítomnosti (nemoc, prázdniny), je lítostivý a plačtivý.

Ve třídě je Patrik oblíbený hlavně u chlapců stejného věku. Je nesoustředěný na jakoukoliv řízenou činnost, nepozorný, nepořádný, nevydrží u hračky. Při ranních hrách

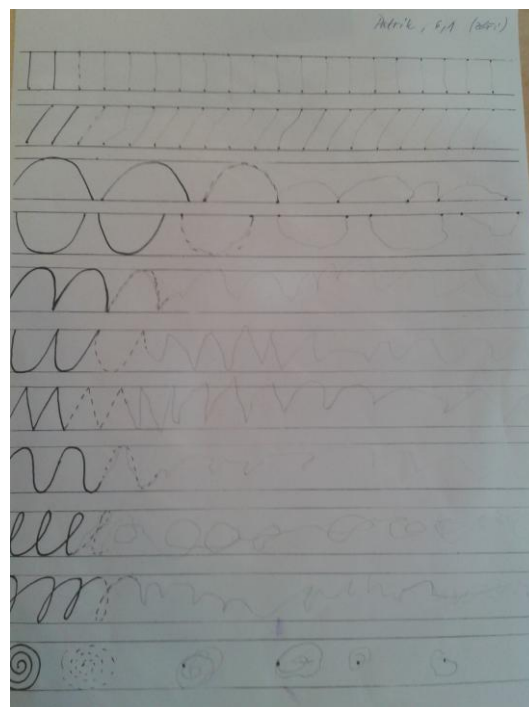
(většinou jsou to hry na vojáky, rytíře, apod.) zaujímá vedoucí roli a špatně se podřizuje druhým dětem. Nedodržuje dohodnutá pravidla při hře a následné konflikty řeší silou. Má rád pohybové, spontánní činnosti a jakékoliv další činnosti spojené s pohybem, rád chodí na školní zahradu nebo do blízkého lesa, kde se může vyžít podle sebe, nerad chodí na delší procházky. Hrubá i jemná motorika jsou na dobré úrovni, přiměřené věku. Výtvarné a tvořivé činnosti nevyhledává, nesoustředí se a odbývá je. Řeč je srozumitelná, logopedii nenavštěvuje.

Úroveň grafické motoriky před zahájením výzkumu (září)

Poloha těla při kreslení je nesprávná – hlava blízko nad stolem. Úchop psacího náčiní je správný – špetkový, ale křečovitý. Ruka je neuvolněná v oblasti zápěstí. Kresba postavy je výrazně podprůměrná – postava má hlavu, trup, končetiny; paže nejsou nakresleny dvojčarou, chybí uši, nohy, nos. V oblasti grafomotorických prvků jsou problémy v psaní horních i spodních spojených oblouků, zubů, vlnovek, horních i spodních kliček, v kreslení spirály.

Obr. 12: Kresba postavy (Patrik, září)

Obr. 13: Grafomotorický list (Patrik, září)

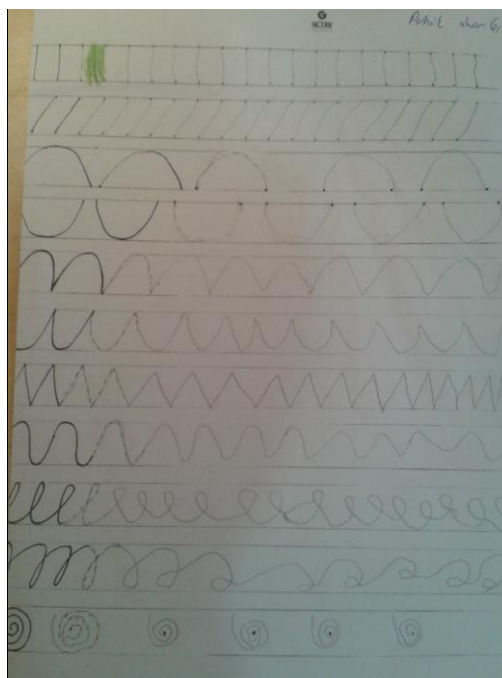
Úroveň grafické motoriky po ukončení výzkumu (únor)

Patrik se zpočátku nechtěl zapojovat do grafomotorických aktivit. Bavily ho jen říkanky spojené s pohybem, cvičení na uvolnění ruky a hry před ukončením programu. Práci dokončoval rychle a nepřesně. Když se mu práce dařila a byl oceněn uznáním, začal se snažit a neustále potřeboval ujištění o správnosti jeho počínání. Ke konci programu se jeho pozornost na práci začala prodlužovat. Domácí úkoly nedělal doma, domluvili jsme se spolu a plnil si je ráno, po příchodu do školky, v průběhu celého týdne.

Poloha těla zůstává nesprávná – Patrik nedokáže sedět klidně, hlava je stále blízko nad stolem. Úchop je správný a uvolněný. Podařilo se uvolnit ruku v oblasti zápěstí. Kresba postavy je stále podprůměrná – došlo k mírnému zlepšení - prsty navazují na končetinu a mají správný počet, nechybí nos. V oblasti grafomotoriky se Patrik zlepšil téměř ve všech prvcích kromě spodních kliček. Zaznamenali jsme výrazné zlepšení při psaní horních i spodních spojených oblouků, zubů, vlnovek, spirály i horních kliček.

Obr. 14: Kresba postavy (Patrik, únor)

Obr. 15: Grafomotorický list (Patrik, únor)

- Kazuistika č. 2 – Tomáš

Věk: 6,7 (únor)

Lateralita: pravák

Tomáš pochází z rodiny, kde otec matku mlátil a on byl toho častým svědkem, což mělo za následek jeho velkou psychickou nevyrovnanost. Po rozchodu rodičů se jeho stav výrazně zlepšil, přestaly náhlé výbuchy pláče, třesu a strachu. Nyní žije s matkou a jejím novým manželem a s dalšími dvěma bratry. Otce navštěvuje jednou za čtrnáct dní a těší se na něj. Matka je v současné době na mateřské dovolené. Starší bratr začal chodit do první třídy, a proto je větší pozornost věnována jemu a miminku. Tomáš se cítil ostrčený – říkal, že mamka má radši Honzíka, i když není její, že s ním dělá domácí úkoly a s ním nic, že ho nikdy nevezme po obědě domů a je pořád ve školce poslední apod. V prosinci jsem vedla rozhovor s matkou a domluvily jsme se, že bude brát Tomáška domů po obědě každý pátek a bude se snažit věnovat mu doma větší pozornost. Přiznala, že je to pro ni těžké – v průběhu jednoho roku mít místo jednoho dítěte hned tři. Po poradě v pedagogicko – psychologické poradně odložila matka Tomáškovu školní docházku.

Do mateřské školy začal Tomáš chodit po dovršení 3 let věku. Adaptace byla dlouhá a náročná pro všechny – Tomáš byl plačtivý, bojácný, hysterický; matka byla psychicky nevyrovnaná, nevěděla, co má dělat, jak se chovat; učitelky ve školce byly bezradné, protože Tom odmítal veškerý kontakt, komunikaci, autoritu. Nenechal na sebe sáhnout, uhýbal, nezapojoval se do žádných činností, nejedl. Po rozchodu rodičů se zklidnil a začal se zapojovat do všech činností, komunikovat s dětmi i s učitelkami.

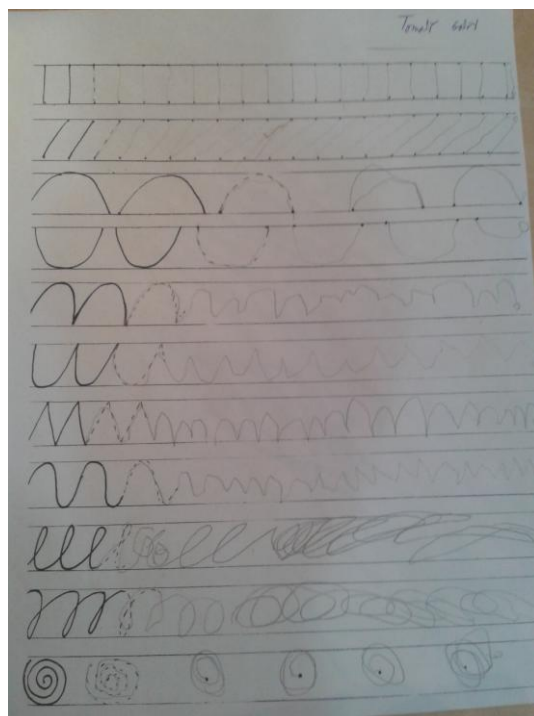
V současné době je Tomáš spokojený, do školky chodí rád, má tu mnoho kamarádů. Rád staví velké stavby z konstrukčních stavebnic, vydrží být dlouho soustředěný na hru. Umí si hrát sám i ve společnosti kamarádů. Dodržuje dohodnutá pravidla, ale pokud je někdo poruší, řeší tyto konflikty silou. Má rád pohybové činnosti, logické hry, rád chodí do lesa, kde staví různé bunkry. Hrubá i jemná motorika jsou na dobré úrovni, přiměřené věku. Výtvarné činnosti nevyhledává, ale rád tvoří a vyrábí z přírodních materiálů. Řeč je srozumitelná, logopedii nenavštěvuje.

Úroveň grafické motoriky před zahájením výzkumu (září)

Poloha těla při kreslení je nesprávná – hlava blízko nad stolem, záda shrbená. Úchop psacího náčiní je správný – špetkový. Ruka je neuvolněná v oblasti ramene, lokte i zápěstí. Kresba postavy je mírně podprůměrná – postava má hlavu, trup, končetiny, správný počet prstů na ruce, všechny části obličeje, ale není podobná lidské postavě. V oblasti grafomotorických prvků jsou problémy v psaní horních i spodních spojených oblouků, zubů, vlnovek, horních i spodních kliček, v kreslení spirály.

Obr. 16: Kresba postavy (Tomáš, září)

Obr. 17: Grafomotorický list (Tomáš, září)

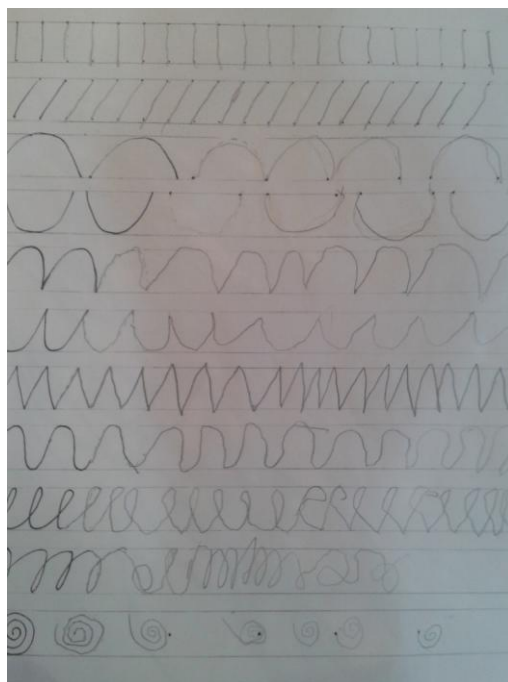
Úroveň grafické motoriky po ukončení výzkumu (únor)

Tomáš se zpočátku nechtěl zapojovat do grafomotorických činností. Bavily ho jen říkanky spojené s pohybem, cvičení na uvolnění ruky a hry před ukončením programu. Práci dokončoval rychle, nepřesně a tvrdil, že to je těžký, že ho to nebaví a že to nezvládne. Byla u něj nutná neustálá motivace, aby práci dokončil. Byl rád, když byl oceněn uznáním a pochvalou. Na konci programu došlo k výraznému zlepšení v oblasti grafomotoriky a práce začala Toma v celku bavit a na další hodiny se těšil. Domácí úkoly plnil, těšil se na ně. Doma je dělal společně se starším bratrem (1. třída). Dostává úkoly i doma od matky a baví ho to.

Poloha těla při kreslení a psaní se zlepšila – Tomáš se po upozornění dokáže posadit správně, má rovná záda, sedí v klidu na celé ploše židle. Úchop je správný a uvolněný. Podařilo se uvolnit celou ruku – cvičení na uvolnění ho velmi baví. Kresba postavy je průměrná – došlo ke zlepšení - postava má hlavu, trup, končetiny, správný počet prstů na ruce, všechny části obličeje, začíná se podobat lidské postavě. V oblasti grafomotoriky se Tomáš zlepšil téměř ve všech prvcích kromě spodních kliček. Zaznamenali jsme výrazné zlepšení při psaní horních i spodních spojených oblouků, zubů, vlnovek, spirály i horních kliček.

Obr. 18: Kresba postavy (Tomáš, únor)

Obr. 19: Grafomotorický list (Tomáš, únor)

▪ Kazuistika č. 3 – Šimon

Věk: 6,3 (únor)

Lateralita: pravák

Šimon pochází z úplné, dobře situované rodiny. Má sestru Viktorii – dvojče a dva starší bratry. Oba rodiče jsou plně zaměstnaní, tak se o Šimona a jeho sestru stará většinu dne děda s babičkou, kteří žijí vedle. Děti mají dědu velmi rády, děda vždycky udělá, co si dvojčata přejí. To se nelíbí rodičům. Šimon je neposlušný, hlučný, když věci nejsou podle něj, začíná se vztekat.

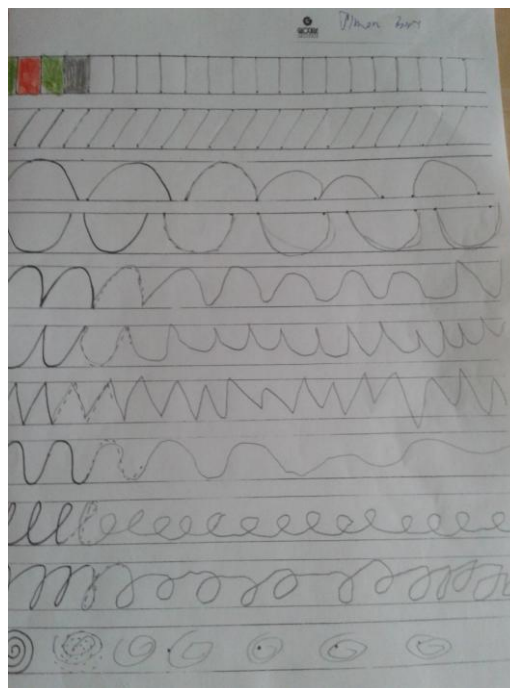
Do mateřské školy začal chodit po dovršení věku tří let. Adaptace byla bez větších problémů. Občas, když nebylo podle něj, začal hlasitě plakat, až to přešlo do vzteku. To trvá dodnes, i když méně často. Díky tomu není moc oblíbený u dětí. Ty ho nechtějí brát mezi sebe do hry. Šimon je dominantní typ, chce a musí být vždy a ve všem první. Pokud tomu tak není, přechází do vzteku nebo ubližuje. Konflikty řeší silou. Je obratný, rychlý, má rád pohybové hry a činnosti. Také rád skládá puzzle, lego a další konstruktivní stavebnice. Oblast hrubé i jemné motoriky odpovídá vývoji. Výtvarné a tvořivé činnosti nevyhledává, ale když začne pracovat, snaží se, dává si záležet a je smutný, pokud se mu něco nepovede. Řeč je méně srozumitelná, má problémy s hláskami R, Ř, používá agramatismy. Logopedii začal navštěvovat až nyní v šesti letech i přes opakovaná doporučení učitelek.

Úroveň grafické motoriky před zahájením výzkumu (září)

Poloha těla při kreslení je nesprávná – hlava blízko nad stolem, záda shrbená, židle daleko od stolu. Úchop psacího náčiní je nesprávný – palec není naproti ukazováčku, ale bývá vysunutý přes psací náčiní. Ruka je neuvolněná v oblasti ramene, lokte i zápěstí. Kresba postavy je podprůměrná – postava má hlavu, velký krk, krátký trup, končetiny nejsou dobře napojeny k trupu. Obličej je nakreslený celý, chybí uši. Chybí také správný počet prstů. Není podobná lidské postavě, vypadá spíš jako panák. V oblasti grafomotorických prvků jsou problémy v psaní horních spojených oblouků, zubů, vlnovek. V psaní horních i spodních klíček je možné pozorovat správný směr psaní.

Obr. 20: Kresba postavy (Šimon, září)

Obr. 21: Grafomotorický list (Šimon, září)

Úroveň grafické motoriky po ukončení výzkumu (únor)

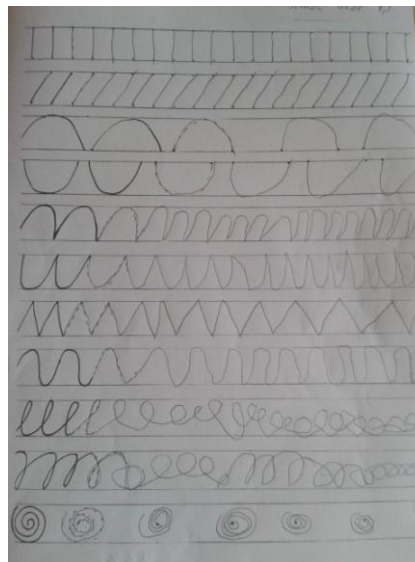
Šimon se zprvu obtížně zapojoval do grafomotorických činností. Ne proto, že by je nezvládal, ale spíš proto, že ho nebavily. Bavily ho jen říkanky spojené s pohybem, cvičení na uvolnění ruky a hry před ukončením programu. Práci dokončoval rychle a nepřesně a tvrdil, že ho to nebaví. Byla u něj nutná neustálá motivace, aby práci dokončil. Byl rád, když byl oceněn uznáním a pochvalou. Na konci programu došlo u Šimona k zlepšení pozornosti a jejímu udržení. Domácí úkoly plnil podle matky s chutí průběžně celý týden a nosil je v daném termínu.

Poloha těla při kreslení a psaní se zlepšila, ale není zafixovaná. Šimon se po upozornění dokáže posadit správně. Židle je přisunutá ke stolu, díky tomu má rovná záda. Úchop se nepodařilo zlepšit. Šimon ví, jak správně tužku držet, po upozornění ji uchopí správně, během chvíle však sklouzne k špatnému úchopu – palec se posune přes tužku. Nadále využíváme silikonovou násadku na tužku a trojhranné pastelky. Podařilo se uvolnit celou ruku – cvičení na uvolnění ho velmi baví. Zaměřili jsme se hlavně na uvolnění zápěstí kvůli špatnému úchopu. Kresba postavy je průměrná – došlo ke zlepšení - postava má hlavu, krk, trup, končetiny, správný počet prstů na ruku, všechny části obličeje, začíná se podobat lidské postavě. Šimon kreslí maminku jako princeznu. Ruce kreslí do pravého úhlu (R-princip). V oblasti grafomotoriky se

Šimon zlepšil v psaní horních a spodních oblouků, zubů, vlnovek a spirály. Zhoršilo se psaní horních i spodních klíčků.

Obr. 22: Kresba postavy (Šimon, únor)

Obr. 23: Grafomotorický list (Šimon, únor)

▪ Kazuistika č. 4 – Viktorie

Věk: 6,3 (únor)

Lateralita: pravák

Viktorie pochází z úplné, dobře situované rodiny. Má bratra Šimona – dvojče a dva starší bratry (viz. Kazuistika č. 3). Viktorka je milá, hodná dívka, trochu hlučná jako bratr.

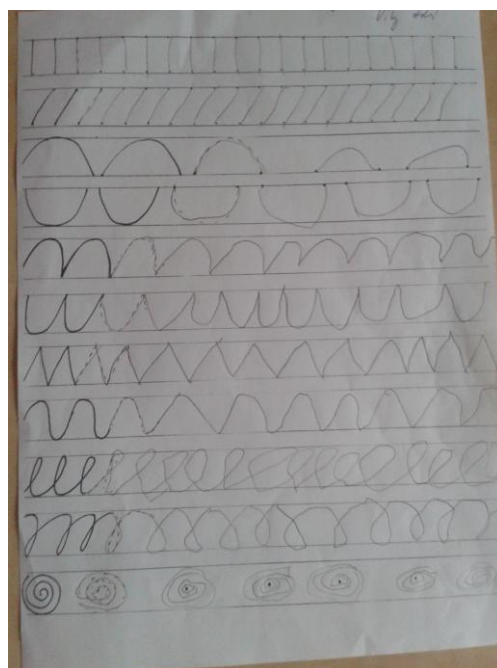
Do mateřské školy začala chodit po dovršení věku tří let. Adaptace byla bez větších problémů. Viktorka má ráda kolektiv dětí. Ty jí také mají rády pro její empatii, ochotu pomoci, nezištnost, laskavost. Je obratná, rychlá, má ráda pohybové hry a činnosti. Také ráda skládá puzzle, řeší logické úkoly a rébusy, zpívá a hraje na flétnu. Oblast hrubé i jemné motoriky odpovídá vývoji. Při výtvarných a tvořivých činnostech je nápaditá, snaží se, dává si záležet a je smutná, pokud se jí něco nepovede. Řeč je méně srozumitelná, má problémy s hláskami R, Ř. Logopedii začala navštěvovat až nyní v šesti letech společně s bratrem i přes opakovaná doporučení učitelek.

Úroveň grafické motoriky před zahájením výzkumu (září)

Poloha těla při kreslení je nesprávná – na židli sedí Viky „zkroucená“ - záda shrbená, nohy vytočené do strany. Úchop psacího náčiní je správný – špetkový. Ruka je neuvolněná hlavně v oblasti lokte a zápěstí. Kresba postavy je nadprůměrná – postava má hlavu, krk, trup, končetiny se správným počtem prstů. Obličej je nakreslený celý, chybí uši. Viky stejně jako její bratr Šimon kreslí maminku jako princeznu s korunou na hlavě. V oblasti grafomotorických prvků nejsou výrazné problémy. Pouze v psaní horních a spodních klíček, to ale vzhledem k začátku školního roku nevidím jako výraznou chybu. Zaměříme se na přesnost na horní a spodní lince a napojování tvarů.

Obr. 24: Kresba postavy (Viktorie, září)

Obr. 25: Grafomotorický list (Viktorie, září)

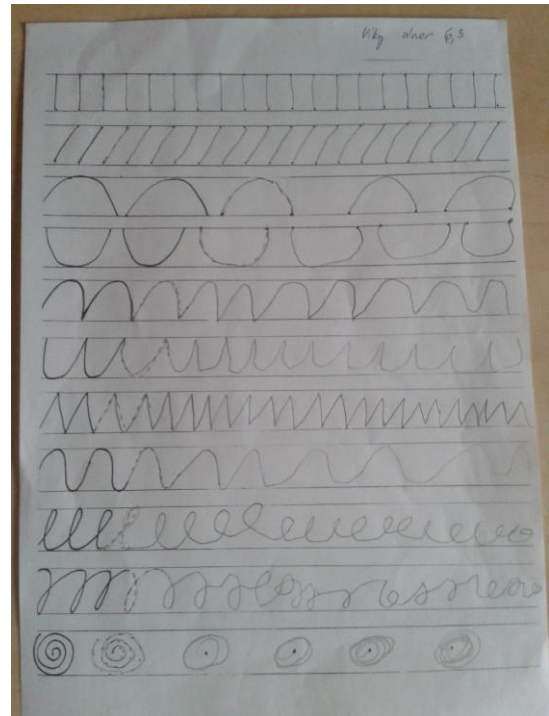
Úroveň grafické motoriky po ukončení výzkumu (únor)

Vikča se od začátku aktivně zapojovala do všech činností. Ráda kreslí, vyrábí, tvoří, plní logické úkoly a vyžaduje úkoly jako ve škole. Na práci se soustředí, je pečlivá a snaží se. Když se jí něco nepovede, vyžaduje nový list (nechce škrtat), protože „by to pak nebylo hezký.“ Domácí úkoly plnila pečlivě, svědomitě, většinou je donesla do školky již druhý, nebo třetí den a přála si další.

Poloha těla při kreslení a psaní se zlepšila. Občas si Viky sedne špatně, po upozornění se dokáže posadit správně a v poloze zůstane. Úchop psacího náčiní je v pořádku. Podařilo se uvolnit celou ruku, hlavně v oblasti zápěstí. Kresba postavy je nadprůměrná, stejně tomu bylo i v září. Je doplněná o detaily v podobě květin, motýla, celkově je více propracovaná. V oblasti grafomotoriky se podařilo zpřesnit při psaní dodržování řádků i napojování tvarů je zafixováno. V psaní spirály, horních a spodních kliček zůstávají problémy.

Obr. 26: Kresba postavy (Viktorie, únor)

Obr. 27: Grafomotorický list (Viktorie, únor)

- Kazuistika č. 5 – Petra

Věk: 5,11 (únor)

Lateralita: pravák

Petr pochází z úplné rodiny. Nemá sourozence. Možná díky tomu se projevuje jako sobecké dítě. Je rodiči neustále omlouvána. Mnoho času tráví s babičkou, která jí vyzvedává ve školce a se kterou pak tráví odpoledne. Často dochází ke konfliktům mezi rodiči a prarodiči při výchově.

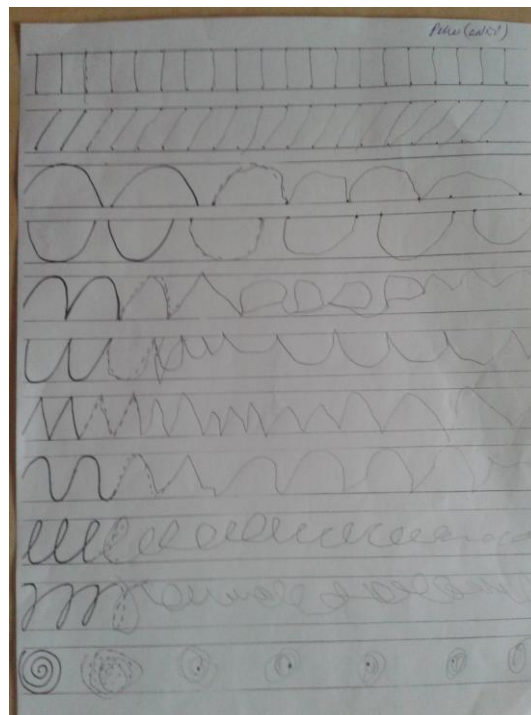
Mateřskou školu začala navštěvovat ve dvou a půl letech. Adaptace byla bez větších problémů. Petra není mezi dětmi oblíbená. Neustále ubližuje ostatním i bez důvodu, nedokáže si hrát v kolektivu dětí. Má problémy v respektování autorit, kamarádů i v dodržování stanovených pravidel. Pokud není podle ní, začne plakat. Nerada se zapojuje do řízených činností, protože ji podle jejích slov „nudí.“ Nevyhledává pohybové hry ani výtvarné a tvořivé činnosti. Má ráda skládání puzzle, mozaiky apod. bez spolupráce s dětmi. Řeč je srozumitelná, logopedii nenavštěvuje.

Úroveň grafické motoriky před zahájením výzkumu (září)

Poloha těla při kreslení je nesprávná – hlava blízko nad stolem, záda shrbená, židle je odsunutá daleko od stolu. Úchop psacího náčiní je nesprávný – palec je vysunutý přes psací náčiní. Ruka je neuvolněná v oblasti ramene, lokte i zápěstí. Kresba postavy je výrazně podprůměrná – postava má abnormálně velkou hlavu, dlouhý krk, trup, nesouměrné končetiny téměř bez prstů, chybí nos, uši, vlasy, obličej je vybarven zelenou barvou. Při vybarvování se snaží nepřetahovat. V oblasti grafomotorických prvků jsou problémy v psaní horních i spodních spojených oblouků, zubů, vlnovek, horních i spodních kliček, v kreslení spirály.

Obr. 28: Kresba postavy (Petra, září)

Obr. 29: Grafomotorický list (Petra, září)

Úroveň grafické motoriky po ukončení výzkumu (únor)

Petra se nechtěla zapojovat téměř do žádných činností při nácviku podle programu. Bavily ji pouze hry zaměřené na jemnou motoriku na konci. Práci dokončovala rychle, nepřesně, tvrdila, že to je těžký, že ji to nebaví, že to nezvládne, že je to nuda a kdy už bude konec. Většinou nepomohl ani individuální přístup. Někdy měla problémy s pochopením zadání. Ke konci programu došlo k mírnému zlepšení v pozornosti. Po pochopení zadání a ocenění pochvalou, byla Petra ráda a snažila se práci vykonávat pečlivě. Domácí úkoly většinou nesplnila celé, protože jí to „nebavilo, bolela ji ruka, apod.“ V lednu přestala úkoly plnit úplně.

Poloha těla při kreslení a psaní se nezlepšila – po upozornění se Petra dokáže posadit správně, ale po chvíli opět sedí s odsunutou židlí a téměř „leží“ na stole. Úchop se zlepšit nepodařilo. Ví, jak správně tužku držet, ale podle jejích slov „*to takhle nejde*“. Používáme silikonové násady na tužky a silnější trojhranné pastelky a voskovky. Podařilo se uvolnit celou ruku – bavilo ji kreslení vstoje na balicí papír. Kresba postavy je průměrná – došlo ke zlepšení - postava má hlavu, trup, končetiny, správný počet prstů na rukou, všechny části obličeje, začíná se podobat lidské postavě. Obrázek je doplněn trávou a oblohou. V oblasti grafomotoriky se Petra zlepšila téměř ve všech prvcích. Výrazné zlepšení je při psaní horních spojených oblouků, zubů, spirály a také v psaní horních a spodních klíčků.

Obr. 30: Kresba postavy (Petra, únor)

Obr. 31: Grafomotorický list (Petra, únor)

- Kazuistika č. 6 – Anežka

Věk: 5,6 (únor)

Lateralita: nevyhraněná

Anežka pochází z úplné rodiny. Má dva starší bratry. Žijí na samotě, rodiče se nestýkají s přáteli, ani děti nemají možnost další socializace kromě školky a školy. Anežka i její bratři jsou velmi tiché a stydlivé děti, stejně tak rodiče.

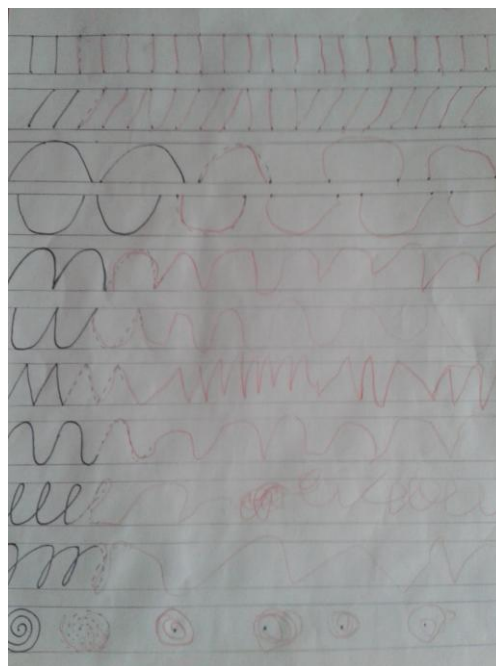
Mateřskou školu začala navštěvovat ve třech letech. Její adaptace byla bez problémů. Anežka se neprojevovala kladně ani záporně, byla tichá, nekomunikovala, stranila se učitelek i dětí. Pokud se jí něco nelíbilo, nedávala to najevo. Pouze v extrémním případě, když jí někdo bolestivě ublížil, nebo např. potřebovala velmi na záchod, začala hystericky plakat a třást se, ale nevypravila ze sebe důvod nebo co se stalo. V současné době komunikuje s třemi děvčaty ve třídě, s učitelkami také. Pokud něco potřebuje, přijde a ostýchavě a potichu se zeptá na to, co potřebuje. Po třech letech docházky do mateřské školy toto považujeme za úspěch. Panují ale obavy, aby v novém prostředí základní školy nezačínala nanovo. Matce jsme kvůli tomu doporučili vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, ale ta nesouhlasí, protože stejní byli i její dva starší sourozenci.

Úroveň grafické motoriky před zahájením výzkumu (září)

Poloha těla při kreslení je nesprávná – hlava blízko nad stolem a záda shrbená. Úchop psacího náčiní je nesprávný – drápovitý. Na držení tužky se podílejí všechny prsty. Ruka je neuvolněná v oblasti ramene, lokte i zápěstí. Kresba postavy je průměrná – postava má hlavu, krk, trup, horní končetiny svírají pravý úhel, nesprávný počet prstů, chybí nos, uši. Při vybarvování se snaží nepřetahovat. V oblasti grafomotorických prvků jsou problémy v psaní horních i spodních spojených oblouků – jejich napojování, zubů, vlnovek, horních i spodních kliček, v kreslení spirály.

Obr. 32: Kresba postavy (Anežka, září)

Obr. 33: Grafomotorický list (Anežka, září)

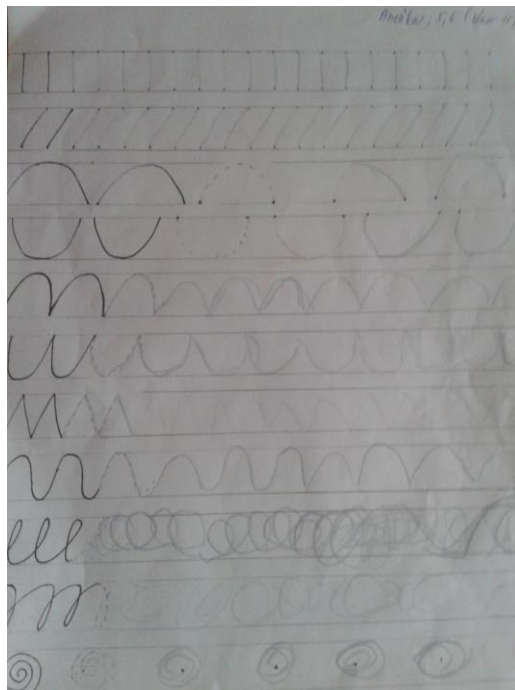
Úroveň grafické motoriky po ukončení výzkumu (únor)

Anežka se od začátku aktivně zapojovala do všech činností. Ráda kreslí. Pokud ji práce baví, soustředí se, je pečlivá a snaživá. Když nemá náladu, nebo se jí něco nepovede, začne být nervózní a potřebuje uklidnit, že se nic neděje. Anežka upřednostňuje pravou ruku, ale když jí začne bolet, přehodí si tužku do levé a pokračuje v práci. Na toto jsme se zaměřili. Podle jejích slov se jí lépe pracuje pravou rukou. Používá tedy zásadně nůžky pro praváky, při přehození tužky do levé ruky je upozorněna, aby ji vrátila do pravé. Anežka pracuje samostatně, potřebuje více času než ostatní děti. Domácí úkoly plnila svědomitě a nosila v daném termínu.

Poloha těla při kreslení a psaní se zlepšila, Anežka sedí s rovnými zády, s přisunutou židlí a díky tomu nemá hlavu blízko nad stolem. Úchop psacího náčiní je stále nesprávný - dráповitý. Používáme silikonové násadky na tužky a silnější trojhranné pastelky a voskovky. Podařilo se uvolnit celou ruku od ramene k zápěstí. Kresba postavy je průměrná - horní končetiny jsou napojeny k tělu ve správném úhlu, nechybí nos, správný počet prstů na rukou. Používá veselé kontrastní barvy. V oblasti grafomotoriky se podařilo zlepšit psaní horních i spodních oblouků a zubů. Menší problémy přetrvávají při psaní vlnovek a spirály, nezvládá psaní horních a spodních kliček.

Obr. 34: Kresba postavy (Anežka, únor)

Obr. 35: Grafomotorický list (Anežka, únor)

4. Zpracování výsledků výzkumného šetření v tabulkách

V tabulkách jsou zaznamenány výsledky ze začátku a z konce šetření úrovně grafomotoriky vybraných dětí. Pokud dítě danou sledovanou dovednost zvládá, je to v tabulce označeno písmenem A (ano zvládá). Opačný případ (tzn., že dítě danou oblast grafomotoriky nezvládá), je v tabulce označen písmenem N (nezvládá). Tabulky jsou celkem 4, z toho tabulka č. 1 a 2 je rozdělena na dvě (1.1 a 1.2; 2.1 a 2.2). Tyto jsou pouze rozděleny na skupinu chlapců a dívek, obsah pozorování je stejný.

4.1. Tabulka č. 1.1 a 1.2: Osvojení správných návyků při kreslení

V tabulce č. 1.1 a č. 1.2 jsou zaznamenány výsledky z oblasti zvládnutí správných pracovních návyků při kreslení a psaní. Je zde zaznamenán stav na počátku šetření (září) a na jeho konci (únor). Výsledky jsou rozděleny ve dvou tabulkách. V tabulce 1.1 jsou výsledky chlapců a v tabulce 1.2 jsou zaznamenány výsledky dívek.

Tabulka č. 1.1 – Zvládání pracovních návyků při kreslení a psaní - chlapci

Jméno	Patrik		Tomáš		Šimon	
Pracovní návyky při kreslení a psaní	Zvládá – A		Zvládá – A		Zvládá – A	
	Nezvládá - N		Nezvládá - N		Nezvládá – N	
Období	Září	Únor	Září	Únor	Září	Únor
Úchop psacího náčiní	A	A	A	A	N	N
Poloha těla při kreslení	N	N	N	A	N	A
Uvolnění ruky při kreslení	N	A	N	A	N	A

Jak vyplývá z tabulky č. 1.1, žádný z chlapců neuměl na začátku šetření zaujmout správnou polohu při kreslení a psaní a nikdo neměl uvolněnou ruku. Pouze jeden chlapec měl nesprávný úchop psacího náčiní. Na konci šetření došlo u všech chlapců k uvolnění ruky a dva chlapci zlepšili polohu těla při kreslení. U chlapce, který měl nesprávný úchop psacího náčiní se toto nepodařilo zlepšit.

Tabulka č. 1.2 – Zvládání pracovních návyků při kreslení a psaní - dívky

Jméno	Viktorie		Petra		Anežka	
Pracovní návyky při kreslení a psaní	Zvládá – A		Zvládá – A		Zvládá – A	
	Nezvládá - N		Nezvládá - N		Nezvládá – N	
Období	Září	Únor	Září	Únor	Září	Únor
Úchop psacího náčiní	A	A	N	N	N	N
Poloha těla při kreslení	N	A	N	N	N	A
Uvolnění ruky při kreslení	N	A	N	A	N	A

V tabulce č. 1.2 vidíme, že žádná z dívek neuměla na začátku šetření zaujmout správnou polohu při kreslení a psaní a žádná neměla uvolněnou ruku. Pouze jedna dívka měla správný - špetkový úchop psacího náčiní. Na konci šetření došlo u všech dívek k uvolnění ruky a dvě dívky zlepšily svou polohu těla při kreslení. U žádné z dívek, které měly špatný úchop psacího náčiní se toto nepodařilo zlepšit.

4.2. Tabulka č. 2.1 a č. 2.2: Zvládnutí grafických prvků

V tabulce č. 2.1 a č. 2.2 jsou zaznamenány výsledky z oblasti, kde jsem sledovala úroveň zvládnutí jednotlivých grafických prvků na začátku (září) a na konci (únor) výzkumného šetření. Výsledky jsou rozděleny ve dvou tabulkách. V tabulce 2.1 jsou výsledky chlapců a v tabulce 2.2 jsou zaznamenány výsledky dívek.

Tabulka č. 2.1 – Úroveň zvládnutí grafomotorických prvků – chlapci

Jméno	Patrik		Tomáš		Šimon	
Úroveň zvládnutí grafomotorických prvků	Zvládá – A		Zvládá – A		Zvládá – A	
	Nezvládá - N		Nezvládá – N		Nezvládá – N	
Období	Září	Únor	Září	Únor	Září	Únor
Vodorovné čáry	A	A	A	A	A	A
Svislé čáry	A	A	A	A	A	A
Šikmé čáry	A	A	A	A	A	A
Spirála	N	A	N	A	N	A
Vlnovka	N	A	N	A	N	A
Zuby	N	A	N	A	N	A
Horní oblouky spojené	N	A	N	A	N	A
Spodní oblouky spojené	N	A	N	A	A	A
Horní kličky	N	A	N	A	N	N
Spodní kličky	N	N	N	N	A	N

V tabulce 2.1. je patrné, že všichni chlapci zvládali na začátku i na konci šetření psaní vodorovných, svislých i šikmých čar. Téměř nikdo na začátku šetření v září nezvládal další grafické prvky. Na konci šetření, jak je z tabulky patrné, došlo k výraznému zlepšení v psaní grafických prvků. Potíže přetrvávají v psaní spodních a částečně i horních kliček.

Tabulka č. 2.2 – Úroveň zvládnutí grafomotorických prvků – dívky

Jméno	Viktorie		Petra		Anežka	
Úroveň zvládnutí grafomotorických prvků	Zvládá – A		Zvládá – A		Zvládá – A	
	Nezvládá - N		Nezvládá – N		Nezvládá - N	
Období	Září	Únor	Září	Únor	Září	Únor
Vodorovné čáry	A	A	A	A	A	A
Svislé čáry	A	A	A	A	A	A
Šikmé čáry	A	A	A	A	A	A
Spirála	N	N	N	A	N	N
Vlnovka	N	A	N	A	N	N
Zuby	A	A	N	A	N	A
Horní oblouky spojené	A	A	N	A	N	A
Spodní oblouky spojené	A	A	N	N	N	A
Horní kličky	A	A	N	A	N	N
Spodní kličky	A	N	N	N	N	N

V tabulce 2.2. je patrné, že všechny dívky, stejně jako chlapci, zvládali na začátku i na konci šetření psaní vodorovných, svislých i šikmých čar. Jedna z dívek zvládala další grafické prvky také na počátku šetření. Na konci šetření, jak je z tabulky patrné, došlo k výraznému zlepšení v psaní grafických prvků. Potíže přetrvávají v psaní spodních a částečně i horních kliček, oblouků a spirály.

4.3. Tabulka č. 3: Zvládání pracovních návyků při kreslení a psaní na začátku a na konci výzkumného šetření

V tabulce č. 3 jsou zaznamenány celkové výsledky z oblasti zvládání správných pracovních návyků při kreslení a psaní. Je zde zaznamenán stav na počátku šetření (září) a na jeho konci (únor).

Tabulka č. 3 – Celkový přehled zvládání pracovních návyků při kreslení a psaní

Pracovní návyky při kreslení a psaní				
Období	Září		Únor	
Počet dětí	Zvládá	Nezvládá	Zvládá	Nezvládá
Úchop psacího náčiní	3	3	3	3
Poloha těla při kreslení	0	6	4	2
Uvolnění ruky při kreslení	0	6	6	0

Jak z tabulky č. 3 – Pracovní návyky při kreslení a psaní vyplývá, došlo k výraznému zlepšení při správné poloze těla při kreslení a u všech sledovaných dětí došlo k uvolnění ruky při kreslení a psaní. Úchop psacího náčiní se nepodařilo zlepšit zřejmě kvůli dlouhodobě zažitému špatnému úchopu.

4.4. Tabulka č. 4: Celkový přehled výsledků úrovně zvládnání grafomotorických prvků na začátku a na konci výzkumného šetření

V tabulce č. 4 jsou zaznamenány celkové výsledky z oblasti, kde jsem sledovala úroveň zvládnání jednotlivých grafických prvků na začátku (září) a na konci (únor) výzkumného šetření.

Tabulka č. 4 – Celkový přehled zvládnání grafomotorických prvků

Zvládnání grafomotorických prvků				
Období	Září		Únor	
Počet dětí	Zvládá	Nezvládá	Zvládá	Nezvládá
Vodorovné čáry	6	0	6	0
Svislé čáry	6	0	6	0
Šikmé čáry	6	0	6	0
Spirála	0	6	4	2
Vlnovka	0	6	5	1
Zuby	1	5	6	0
Horní oblouky spojené	1	5	6	0
Spodní oblouky spojené	2	4	5	1
Horní kličky	1	5	4	2
Spodní kličky	2	4	0	6

Jak z tabulky č. 4 – Zvládání grafomotorických prvků vyplývá, došlo téměř u všech procvičovaných grafomotorických prvků ke zlepšení. Pouze u prvku ze třetí skupiny – spodní kličky se děti nezlepšily, ale naopak zhoršily. To přičítám tomu, že třetí skupina prvků je charakteristická pro věkové období 5 až 6,5 let a tyto prvky vyžadují koordinaci ruky, jako potřebujeme při psaní ve škole. Výzkum byl ukončen na konci ledna. Děti tedy mají ještě dostatek času k nácviku a fixaci všech grafomotorických prvků z prvních třech skupin.

4.5. Závěry pro další praxi

Při práci s preventivně – stimulačním programem „Koťátka jdou do školy“ se prokázalo, že tento metodický materiál je vhodným prostředkem ke zlepšení a posílení jednotlivých oblastí grafomotoriky předškolních dětí. Může být použit jako prevence předcházení vzniku obtíží při kreslení a psaní.

Zjistila jsem, že program mohu využívat i ve větší skupině dětí. Programu se všech šest dětí z výzkumné skupiny zúčastňovalo pravidelně. K nim se průběžně přidávaly děti, které v mateřské škole přespávaly. U všech dětí, které se programu zúčastnily, došlo ke zlepšení úrovně v oblasti grafomotoriky. Téměř žádné ze sledovaných dětí nemělo na začátku šetření dostatečně uvolněnou ruku. Pohyby byly trhavé, přerušované, chyběla plynulost tahů. Cviky vedoucí k uvolnění celé ruky měly na toto pozitivní vliv. Díky tomu došlo u všech dětí ke konci šetření k jejímu uvolnění. Bohužel se u dětí, které špatně držely psací náčiní, nepodařilo zafixovat správný špetkový úchop. Přičítám to tomu, že mají zafixovány různé druhy špatných úchopů několik let. Pomocí trojhranného programu se budeme dál snažit toto zlepšit. Také správnou polohu těla při kreslení a psaní měly všechny sledované děti nesprávnou. Převládala hlava blízko u stolu a shrbená záda. Kromě dvou dětí se všichni naučili správné poloze těla při kreslení a psaní. Dvě děti sice toto ještě nemají zažité, ale již vědí, jakou polohu při kreslení zaujmout. Věřím tomu, že při dalším průběžném osvojování správné polohy při kreslení, se i tyto dvě děti naučí dobře sedět.

V průběhu práce s dětmi docházelo průběžně ke zlepšování výsledků v oblasti grafomotoriky. Snažila jsem se, aby práce děti bavila a byla pro ně zábavou. U všech

procvičovaných grafomotorických prvků došlo ke zlepšení, pouze u prvku ze třetí skupiny (spodní kličky) se děti nezlepšily. To přičítám tomu, že třetí skupina prvků je charakteristická pro věkové období 5 až 6,5 let a tyto prvky vyžadují koordinaci ruky, jako potřebujeme při psaní ve škole. Výzkum byl ukončen na konci ledna. Děti tedy mají ještě dostatek času k nácviku a fixaci všech grafomotorických prvků z prvních třech skupin. Myslím si, že systematické rozvíjení jemné motoriky ruky také pozitivně ovlivnilo výsledky v grafomotorických činnostech.

Také v kresbě postavy jsem zaznamenala zlepšení u všech dětí, i když obsahovou stránku kresby jsme přímo nepochižovali. Byly zafixovány části obličeje i správný počet prstů. V předškolním období by lidská postava měl obsahovat všechny části těla i s detaily. To se podařilo téměř všem dětem (některým postavám chyběly uši, ale podle dětí „jsou schované pod vlasama“).

Celkový průběh preventivně – stimulačního programu hodnotím jako přínosný pro práci s dětmi před jejich nástupem do školy.

4.6. Diskuze

Při psaní bakalářské práce jsem nejvíce opírala o poznatky z publikací J. Bednářové (2011), A. C. Looseové (2011), J. Doležalové (2010). Všechny se zabývají rozvojem grafomotoriky předškolních dětí. Tyto publikace jsem použila při psaní teoretické i při sestavování programu v praktické části. Při vytváření metodického materiálu preventivně – stimulačního programu pro rozvoj grafomotoriky předškolních dětí „Kotátka jdou do školy“ jsem se také opírala o přednášky paní M. Lietavcové, A. Váchové a E. Svobodové v rámci studia na Jihočeské univerzitě.

Podle výše uvedených autorek má pravidelné a systematické procvičování grafomotorických dovedností pozitivní dopad na zlepšení úrovně grafomotoriky a je také prevencí před vznikem různých obtíží spojených s psaním. S tímto názorem se mohu po realizaci programu plně ztotožnit.

Cílem praktické části bakalářské práce bylo ověření si funkčnosti preventivně – stimulačního programu „Kotátka jdou do školy“ a jeho praktické využití v praxi.

Předpokládala jsem, že pravidelný, systematický rozvoj a zařazování grafomotorických cviků podle vypracovaného metodického materiálu povede u dětí, se kterými bude podle tohoto programu pracováno, k správnému osvojení si pracovních návyků při kreslení a psaní a k odstranění případných obtíží při kreslení a psaní. Dále jsem předpokládala, že pravidelným rozvojem grafomotorických cviků a činností bude u zkoumaných dětí docíleno toho, že je budou provádět s větší jistotou a kvalitou a zlepší se úroveň grafické motoriky. Také jsem se domnívala, že pravidelné zařazování grafomotorických cviků a vhodná motivace mají podstatný vliv na pozitivní pracovní výsledky dětí. Podle zjištěných výsledků mohu prokázat, že téměř všechny mé předpoklady byly potvrzeny. Bohužel se nepodařilo vyvodit správný špetkový úchop. Je třeba začít s nácvikem v období, kdy dítě začíná kreslit. Tedy kolem třetího roku. V předškolním věku je špatný úchop tak zafixovaný, že jej jde jen velmi těžko, podle mých poznatků téměř vůbec napravit.

V praxi jsem také poznala, že pokud jsou děti unavené, nesoustředěné je zbytečné se do činností vyžadujících pozornost pouštět nebo je do nich nutit. To samozřejmě platí i o činnostech výtvarných i grafických. Je třeba, aby činnosti byly pro děti zajímavé a bavily je, aby mohly pracovat v klidném, pohodovém prostředí, nemusely se bát negativních výsledků a hodnocení.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu grafická motorika předškolních dětí. Jejím cílem bylo zachytit a rozvíjet úroveň grafické motoriky předškolních dětí před nástupem do školy. Součástí práce bylo vypracování metodického materiálu – preventivně – stimulačního programu rozvoje grafomotoriky, který jsem vyzkoušela při práci s vybranou skupinou šesti předškolních dětí. Tento je přílohou bakalářské práce.

V současné době pozoruji, že stále více dětí má obtíže v oblasti grafomotorických dovedností i v kreslení. To může ovlivňovat jejich úspěšnost ve škole a negativní přístup k učení. Nejjednodušší metodou předcházení těchto obtíží je prevence. Snažila jsem se vypracovat ucelený metodický materiál k rozvoji grafomotoriky. Jsou v něm obsaženy motivační básničky, říkanky spojené s pohybem, cviky k uvolnění ruky, grafomotorické listy a hry zaměřené na rozvoj jemné motoriky ruky. Je rozdělený po týdnech a tematicky ucelený. Jednotlivé grafické prvky jsou procvičovány podle náročnosti od nejjednodušších k složitějším.

Vypracovaný metodický materiál je využitelný v praxi a má pozitivní vliv na rozvoj grafomotoriky předškolních dětí. Rozhodly jsme se, že tento materiál zařadíme do našeho školního vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání: „Objevujeme svět pro život“ a budeme jej dál využívat při práci s dětmi. Program rozšíříme o další činnosti tak, aby systematicky navazoval a mohl pokračovat až do konce školního roku.

SEZNAM LITERATURY

- BEDNÁŘOVÁ, J. *Mezi námi pastelkami: grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 3 do 5 let - 1. díl*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2005. Dětská naučná edice. Předškoláci. ISBN 978-80-251-0809-3.
- BEDNÁŘOVÁ, J. *Co si tužky povídaly: grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 4 do 6 let - 2. díl*. 1. vyd. Brno: Edika, 2012. Dětská naučná edice. Předškoláci. ISBN 978-80-266-0046-6.
- BEDNÁŘOVÁ, J. *Na návštěvě u malíře: grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 5 do 7 let - 3. díl*. 2. vyd. Brno: Edika, 2012. Dětská naučná edice. Předškoláci. ISBN 978-80-266-0047-3.
- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. 1. vyd., Brno: Computer Press, 2011. ISBN: 978-80-251-0977-9.
- *Cviky pro uvolnění ruky*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2005.
- DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-693-3.
- *Hádky pro předškoláky: rozvoj dítěte 5-6 let*. 1. vyd. Praha: Svojtka & Co., 2006. Centrum dětského vzdělávání. ISBN 80-7352-335-3.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KOCUROVÁ, M. *Specifické poruchy učení a chování*. Plzeň: Pedagogické centrum Plzeň, 2002. ISBN: 80-7020-102-9.
- KONVALINOVÁ, K. *Jaro, léto, podzim, zima, ve školce je pořád prima*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0620-0.
- KROPÁČKOVÁ, J. Školní zralost a školní připravenost. Informatorium, 2004, roč. XI, č. 2, s. 6-8.
- KROPÁČKOVÁ, J. Je vaše dítě připravené jít do školy. Informatorium, 2004, roč. XI, č. 1, s. 8-10.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. , Praha: Grada, 1998. ISBN: 80-7169-195-X.

- LOOSE, A., PIEKERT, N., DIENER, G. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-883-8.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují: eseje z dětské psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN: 80-7178-006-5.
- MICHALOVÁ, Z. *Čáry máry II: pracovní sešit pro rozvoj grafomotoriky*. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2009. ISBN: 80-85808-70-6.
- SYNEK, F. *Záhady levorukosti: asymetrie u člověka*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-054-1.
- ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN: 80-246-0877-4.
- UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. 4. vyd. Praha: SPN, 1984. Odborná lit. pro učitele.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN: 80-246-2153-1.
- VYSKOTOVÁ, J., MACHÁČKOVÁ, K. *Jemná motorika: vývoj, motorická kontrola, hodnocení a testování*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN: 978-80-247-4698-2.
- ZELINKOVÁ, O., *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: nástroje pro prevenci, nápravu a integraci*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-326-0.
- ŽÁČKOVÁ, H., JUCOVIČOVÁ, D. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. 5. vyd. Praha: D + H, 2008. ISBN: 80-903869-3-8.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 – Seznam obrázků použitých v bakalářské práci
- Příloha č. 2 – Grafomotorický list k úvodnímu a konečnému šetření
- Příloha č. 3 – Preventivně stimulační program pro rozvoj grafomotoriky „Koťátka jdou do školy“

Příloha č. 1 – Seznam obrázků použitých v bakalářské práci

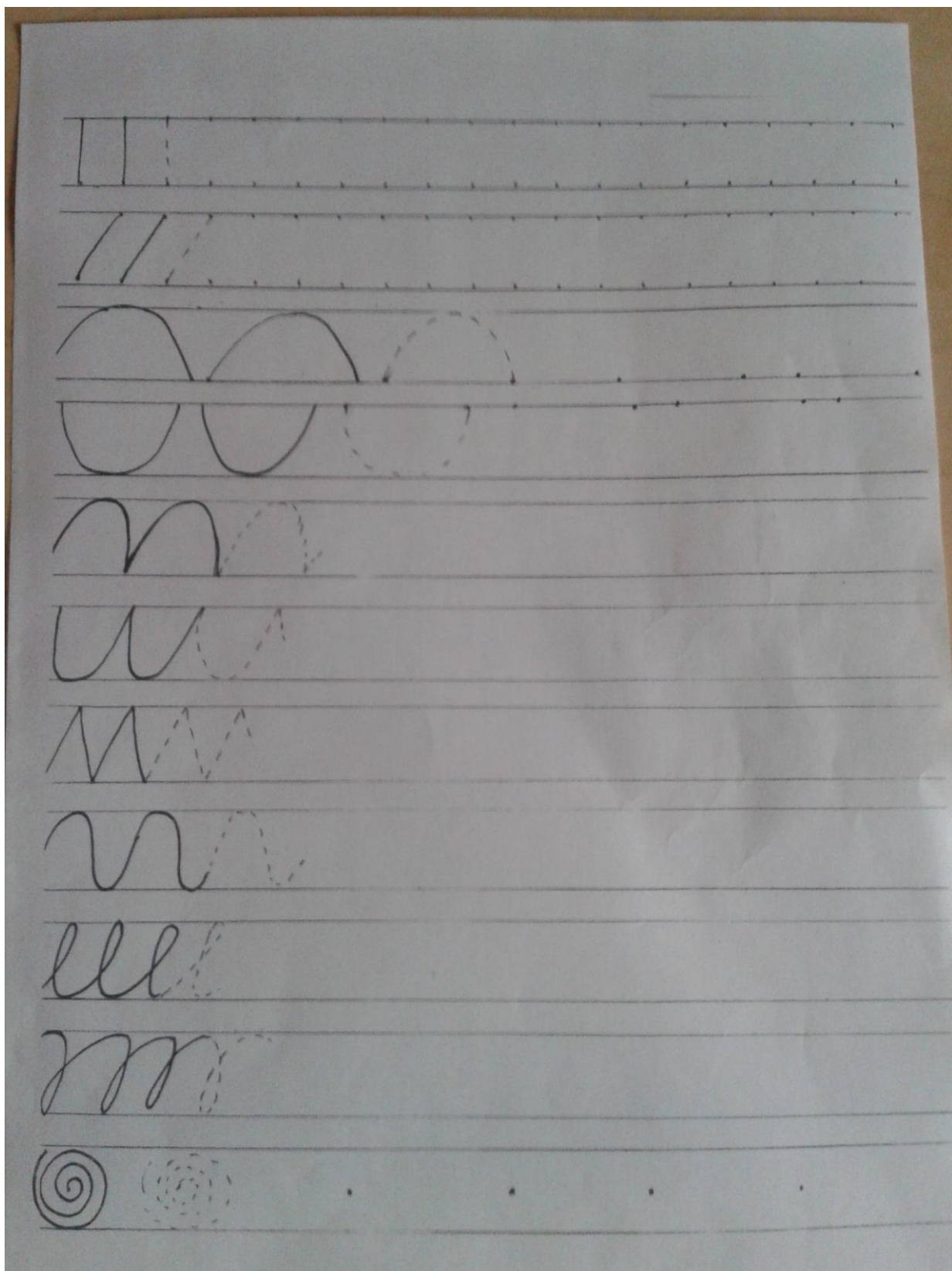
- Obr. 1: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)
- Obr. 2: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)
- Obr. 3: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)
- Obr. 4: Přehled grafomotorických prvků, (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 74)
- Obr. 5: Poloha vsedě - správná poloha těla při kreslení a psaní (Bednářová, Šmardová 2006, s. 49)
- Obr. 6: Správné držení tužky u leváků a praváků (Bednářová, Šmardová 2006, s. 50)
- Obr. 7: Vhodné násadky podporující správné držení tužky dostupné na trhu (Bednářová, Šmardová 2006, s. 51)
- Obr. 8: Ukázka nácviku uvolnění ruky
- Obr. 9: Ukázka psaní se silikonovou násadkou
- Obr. 10: Ukázka her k rozvoji jemné motoriky
- Obr. 11: Ukázka her k rozvoji jemné motoriky
- Obr. 12: Kresba postavy (Patrik, září)
- Obr. 13: Grafomotorický list (Patrik, září)
- Obr. 14: Kresba postavy (Patrik, únor)
- Obr. 15: Grafomotorický list (Patrik, únor)
- Obr. 16: Kresba postavy (Tomáš, září)
- Obr. 17: Grafomotorický list (Tomáš, září)
- Obr. 18: Kresba postavy (Tomáš, únor)
- Obr. 19: Grafomotorický list (Tomáš, únor)
- Obr. 20: Kresba postavy (Šimon, září)
- Obr. 21: Grafomotorický list (Šimon, září)
- Obr. 22: Kresba postavy (Šimon, únor)
- Obr. 23: Grafomotorický list (Šimon, únor)
- Obr. 24: Kresba postavy (Viktorie, září)
- Obr. 25: Grafomotorický list (Viktorie, září)
- Obr. 26: Kresba postavy (Viktorie, únor)
- Obr. 27: Grafomotorický list (Viktorie, únor)
- Obr. 28: Kresba postavy (Petra, září)
- Obr. 29: Grafomotorický list (Petra, září)
- Obr. 30: Kresba postavy (Petra, únor)
- Obr. 31: Grafomotorický list (Petra, únor)
- Obr. 32: Kresba postavy (Anežka, září)

Obr. 33: Grafomotorický list (Anežka, září)

Obr. 34: Kresba postavy (Anežka, únor)

Obr. 35: Grafomotorický list (Anežka, únor)

Příloha č. 2 – Grafomotorický list k úvodnímu a konečnému šetření

Příloha č. 3 – Preventivně stimulační program pro rozvoj grafomotoriky „Koťátka jdou do školy“

Preventivně - stimulační program rozvoje grafomotoriky pro předškolní děti:

Koťátka jdou do školy

Každou hodinu jsme zahajovali krátkou básničkou, s pohybem:

„Koťátka jdou do školy, učit se, psát úkoly.	(chůze, psaní ve vzduchu)
Zpočátku jdou těžko zvládnout, musíme si hlouběji sáhnout.	(držení za hlavu, sed na bobek)
Chce to vůli, píli, cvik, za chvíli jde všechno líp.	(zvedání rukou, dlaně v pěst)
Čáry, čárky, klíčky, vlnky, máme čas i na panenky,	(napodobování čar, klíčků, vlnky ve vzduchu, chování panenek)
na auta i na míče, už se nám dobře píše. vzduchu)	(volant, driblování, psaní ve vzduchu)
Můžeme jít do školy, umíme psát úkoly.“	(chůze, psaní ve vzduchu)

ŘÍJEN

Téma měsíce října: Sklízíme plody podzimu

1. Týden – nácvik svislé čáry

❖ Motivace písničkou a cviky k uvolnění ruky

- Písnička – Koulelo se koulelo červené jablíčko

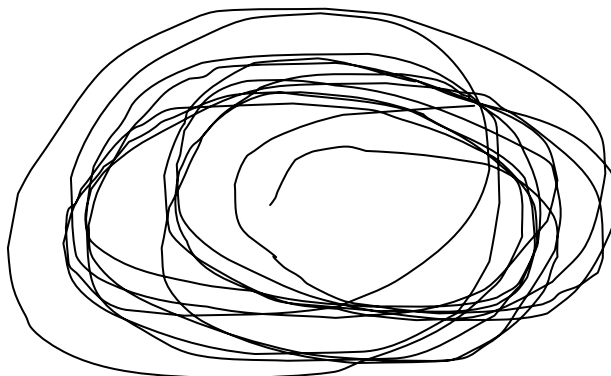
(pomalá chůze, jedna ruka: kruhy celou paží, od lokte, od zápěstí, stejně tak druhá ruka, potom obě ruce najednou)

- Mačkání molitanových míčků (jablíček) v dlani

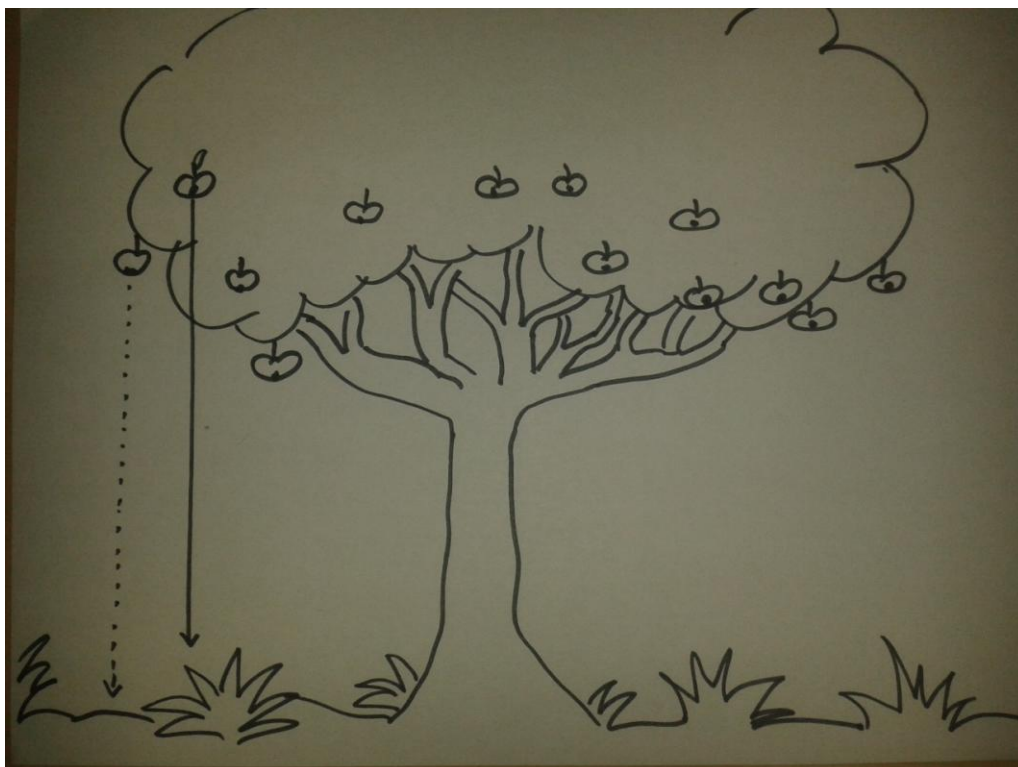
- Špetka (3 prsty) – cukrujeme jablíčka na štrúdl
- Prstové cvičení:
Lezu, lezu po žebříčku, spočinu si na chvíličku.
Až nahoru vyšplhám, jablíčka si natrhám (Konvalinová, 2014, s. 34)

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Kroužím, kroužím kolečko
vykroužím si jablíčko.

- Grafomotorický list
Rovná svislá čára – vedeme čáru odshora dolů, plynulým a nepřerušovaným pohybem.
Nakresli, jak padají zralá jablka ze stromu na zem

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Modelování jablek a jiného ovoce z plastelíny
- Podle zájmu dětí omalovánka a dokreslovánka:
Na stromě chybí jablíčka, dokresli je a celý strom vybarvi
- Korálková mozaika

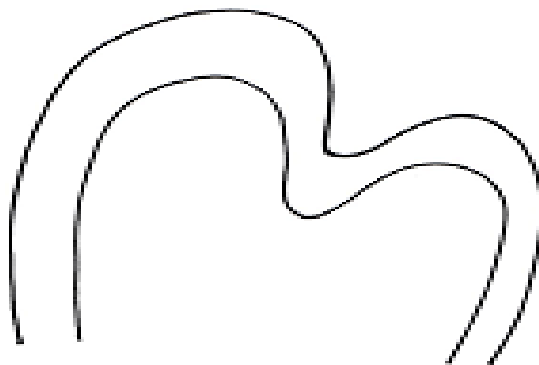
2. Týden – nácvik vodorovné čáry

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

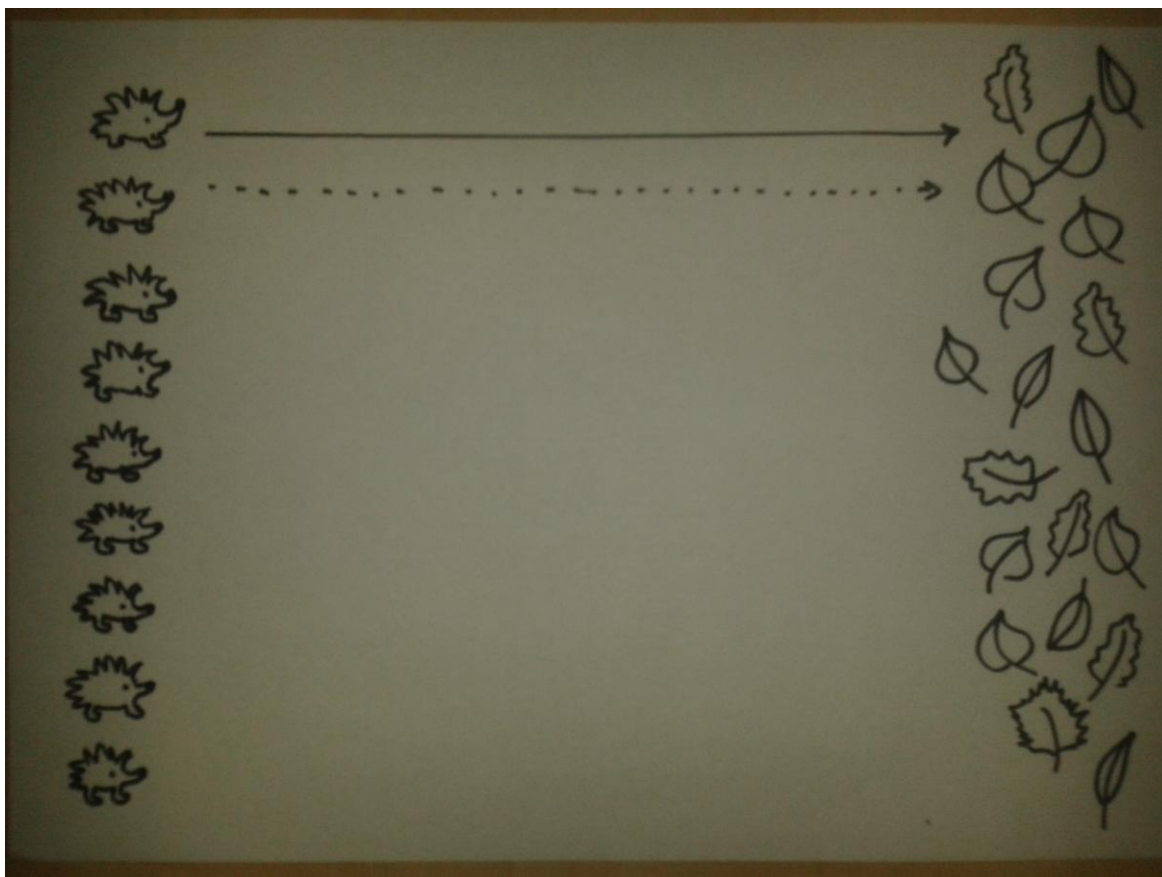
- Ježek
Leze ježek, leze v lese, jablíčka si s sebou nese.
Ježek píchá do všech stran, já se chytit nenechám.
Leze ježek, leze v lese, jablíčka si s sebou nese.
Do listí se zahrabal, lehl si a tiše spal.
(lezení po čtyřech, papír zmačkaný do tvaru jablka na zádech; sed na patách rukama pohyb do všech stran, kroužení zápěstím – nenechám; sbalení do klubíčka)
- Natahování skrčených prstů – bodliny ježka
- Mačkání papíru – jablka
- Vyhazování a chytání zmačkaných papírových koulí (jablíček)

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Já jsem ježek malinký, mám na sobě bodlinky
I když malé nožky má, rychle s nimi utíkám (Konvalinová, 2014, s. 33)

- Grafomotorický list
Vodorovná čára vedená zleva doprava. Potřebné k nácviku psaní.
Nakresli cestu ježkům do listového pelíšku

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Zapichování párátek do modelíny – ježkovo bodliny
- Zvířátka z kaštanů
- Modelování s kouzelným pískem

3. Týden – nácvik šikmých čar

❖ Motivace básničkou s pohybem a cviky k uvolnění ruky

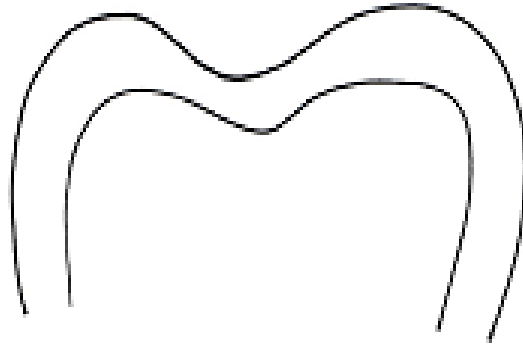
- Pavouk
 Lezl pavouk, lezl vzhůru, pak ho deštík spláchl dolů.
 Slunce po obloze stoupá, usychají kapky deště.
 Pavouk znovu sítě souká, leze výš a výše ještě.
(špička ukazováčku pravé ruky se dotýká špičky palce levé ruky. Pak ruce pootočíme tak, aby se špička ukazováčku levé ruky dotkla špičky palce pravé ruky. Začneme asi ve výši pasu, paže zvolna zvedáme - pavouk leze vzhůru. Na slova „pak ho deštík spláchl“ ruce klesají. Potom pažemi znázorníme stoupání slunce po obloze a nakonec opět pohyb pavouka vzhůru)
- Pavučina: Děti sedí v kruhu a posílají si mezi sebou klubíčko vlny (nejlépe proti sobě sedící děti). Každý si musí pevně chytit svůj konec provázku. Když ho každý má, vznikne pavučina, kterou mohou děti nadzvedávat, pomalu s ní točit. Nesmí provázek pustit, jinak by se

pavučina poničila. Děti si zkouší pavučinou prolézat (dítě nahradí učitelka) – koordinace pohybu.

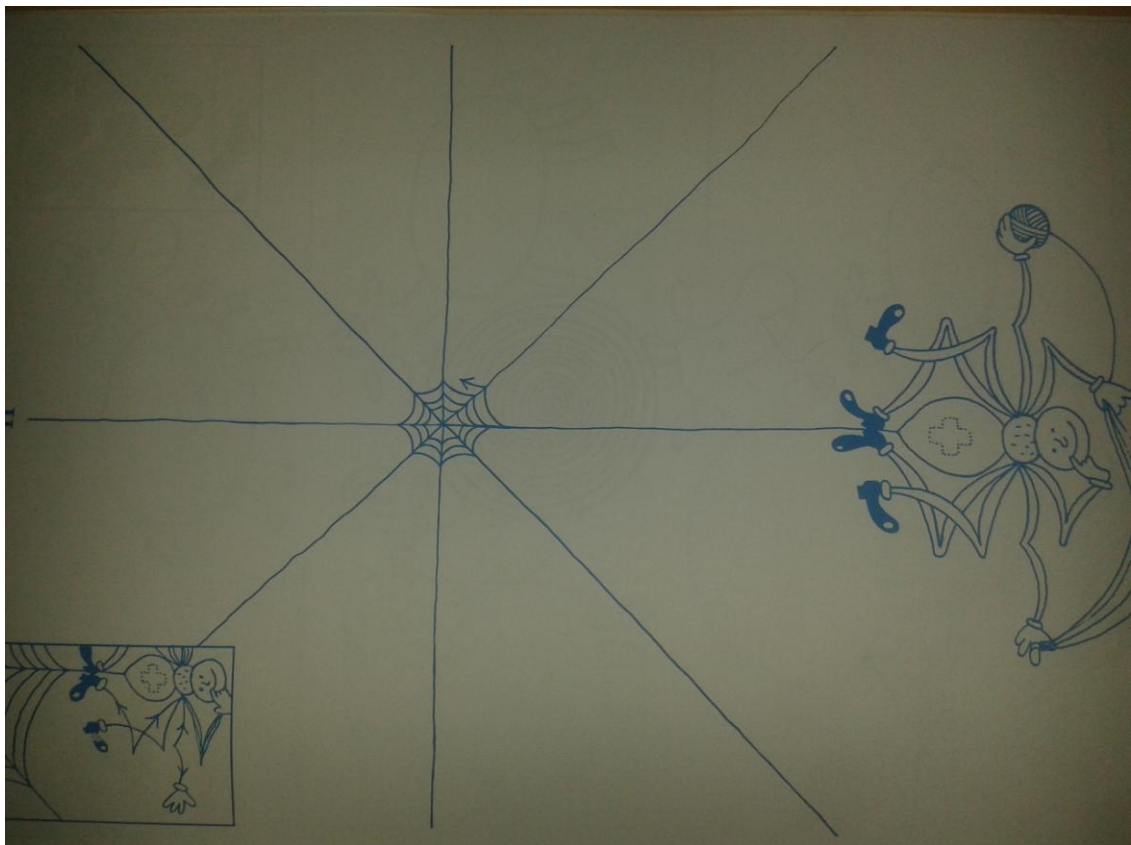
- Kroužení pažemi (od ramenního kloubu, loketního, zápěstí) – motáme pavučinu

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Pavouk hledá cestičku ke své pavučině

- Grafomotorický list
Kresba šikmých čar vedených zleva doprava plynulým, nepřerušovaným pohybem.
Dokresli pavoučkovi síť

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Pavučina ze špejlí a vlny (omotávání špejlí splených tavnou pistolí do tvaru hvězdy vlnou)
- Modelování pavoučků ze samotvrdnoucí hmoty

4. Týden – nácvik spirály

❖ Motivace říkadlem a cviky k uvolnění ruky

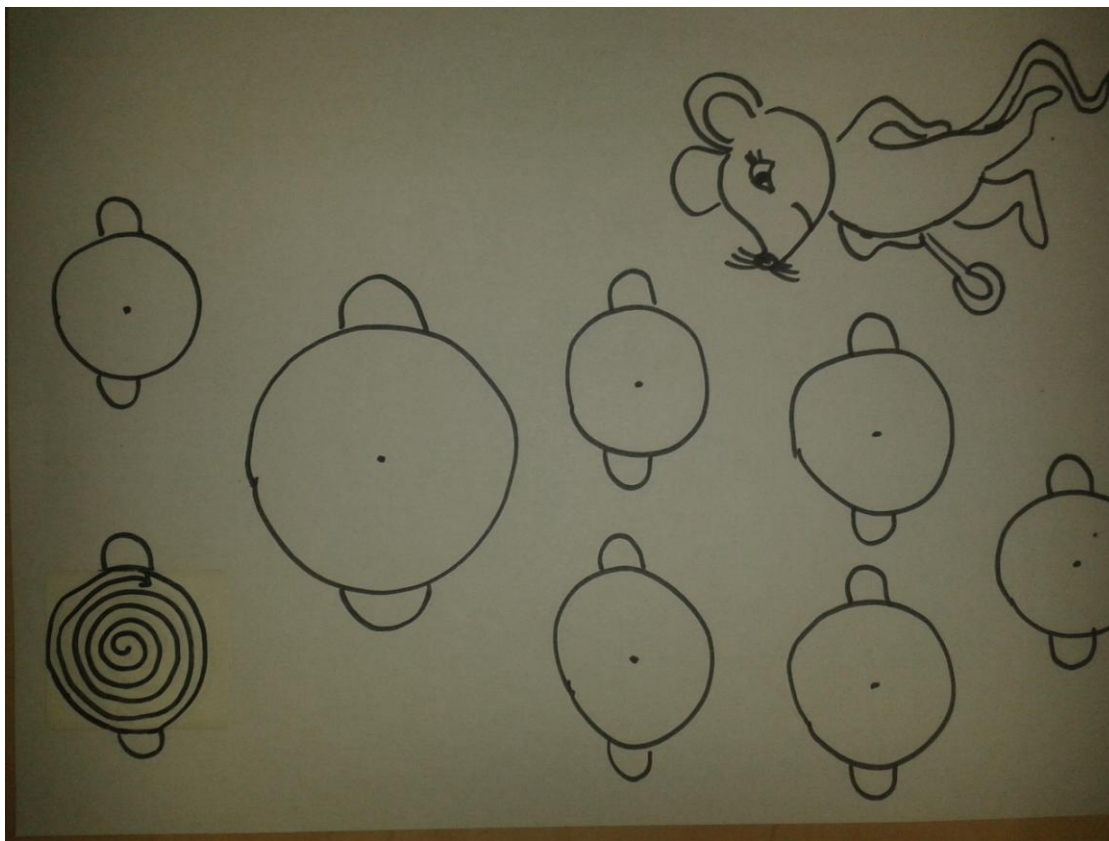
- Vařila myšička kašičku na zeleném rendlíčku.
Tomu dala na mističku, tomu dala na pánvičku,
tomu dala na lžičku, tomu dala na vidličku,
tomu dala na talířek, jenže kočka to všechno spapala.
Mamka kočku proutkem švihla a kočka šmik fik
od věci všech utekla, je za pecí (Droppová, 2003, s. 10)
(Kreslíme v dlani, ukazujeme na jednotlivé prsty ruky. Na proutkem švihla – švih jednou rukou pak druhou, běh na místě)
- Hra na kočku a myš:
Myšičko, myš, pojd' ke mně blíž, *(říká koucour – jedno dítě)*
nepůjdu kocourku, nebo mě sníš. *(myšky – děti)*
Však já si tě chytím! *(koucour vybíhá a chytá myšky, chycené myšky stojí v stoji rozkročném, ostatní myšky je mohou zachránit, když je podlezu)*

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik

- Grafomotorický list
Nácvik spirály, začínáme zleva doprava, udržování vzdálenosti mezi čarami
Pomoz myšce míchat kašičku, ať se nepřipálí

- ❖ Hry na rozvoj jemné motoriky
 - Provlékání nití dírami v sýru (ze dřeva)
 - Kreslení do mouky
 - Puzzle

LISTOPAD

Téma měsíce listopadu: Když padá listí

1. Týden – nácvik horního oblouku

- ❖ Motivace říkadlem a cviky k uvolnění ruky
 - Ťuká, ťuká deštík na barevný deštník.
Ťuká, ťuká prstíkem, kdo je pod tím deštníkem?
To jsem já, panenka, máčí se mi sukénka.
Běžím, běžím ke sluníčku, osušit si sukničku.
(Prsty ťukají střídavě proti palci do rytmu, točení rukama v zápěstí na jednu stranu, potom na druhou)

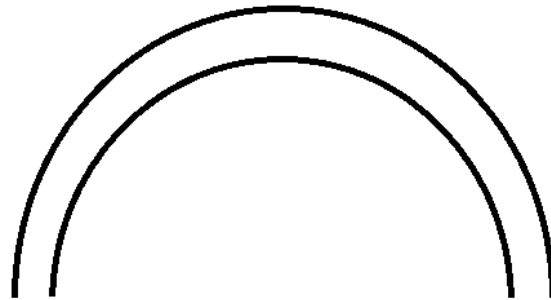
- Pohyby celou rukou odshora dolů (na špičky a do dřepu) – prší
- Rukou ve vzduchu (horní oblouk, pohyb z ramene) – tvoří se duha

❖ Grafomotorické cviky

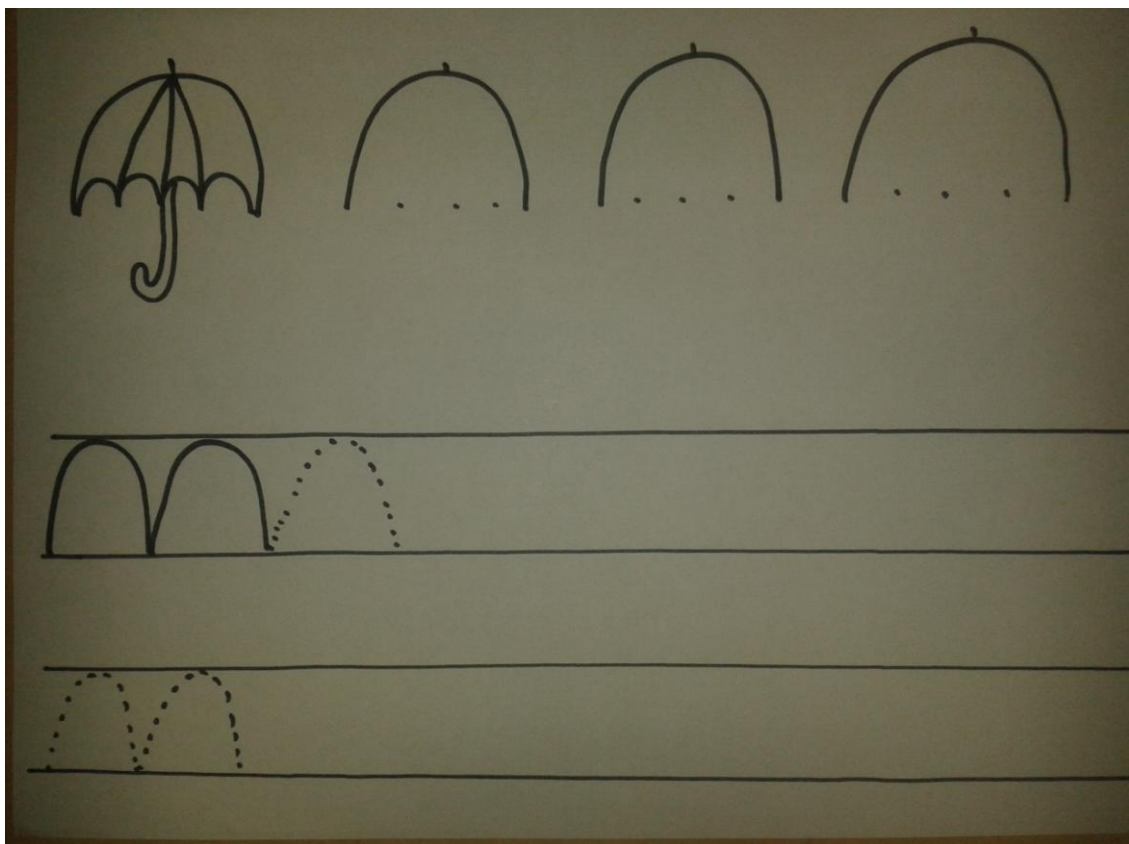
- Uvolňovací cvik

Duha

Když zaprší maličko a vysvitne sluníčko,
objeví se na obloze, barvičky, co patří duze.
(oblouky do rytmu říkanky)

- Grafomotorický list
Nácvik horního oblouku, pohyb vychází zleva doprava, je plynuný, nepřerušovaný

- ❖ Hry na rozvoj jemné motoriky
 - Stříhání barevných obloukových pruhů papíru – složení duhy
 - Hry s padákem
 - Mikádo

2. Týden – nácvik spodního oblouku

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

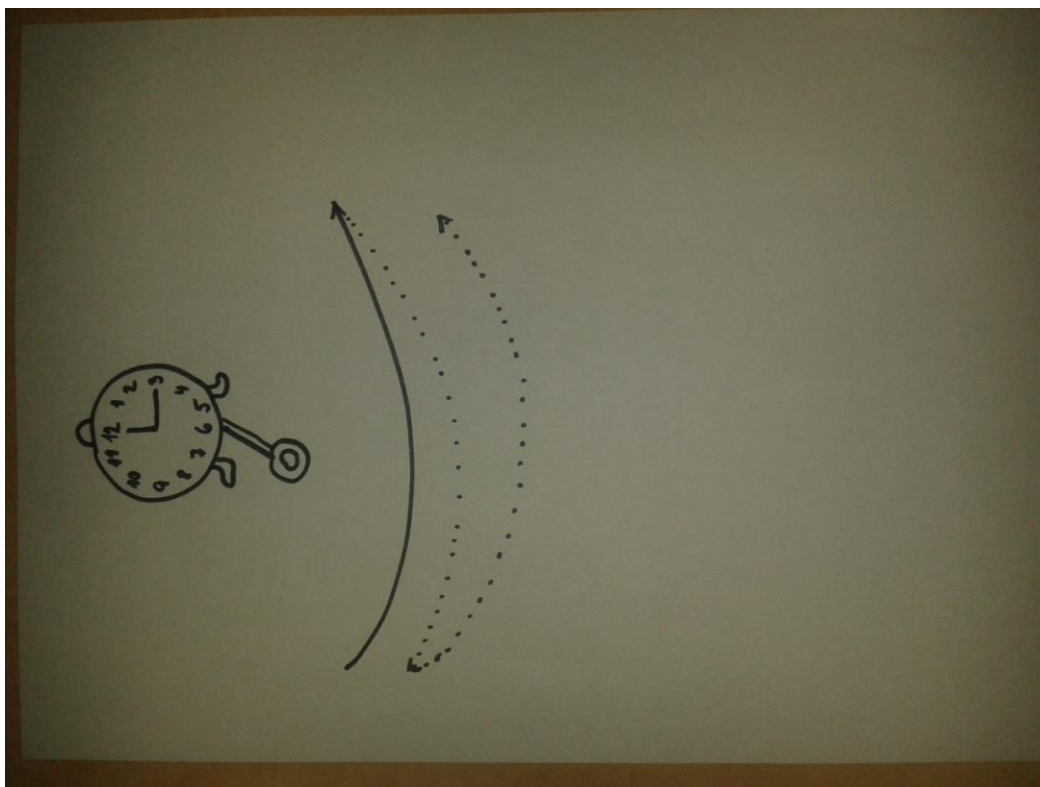
- Budík
 Já mám doma budíka, tik-tak, tik-tak,
 ale on mi netiká, tik-tak, tik-tak.
 Jenom když se nakloní, tik-tak, tik-tak,
 v bříšku mu to zazvoní, tik-tak, tik-tak.
 Já však vím, co provedu, tik-tak, tik-tak,
 odnesu ho sousedu, tik-tak, tik-tak.
 Soused pero natočil, tik-tak, tik-tak,
 budík si hned poskočil, tik-tak, tik-tak.
*(Pohyby rukama, nejprve pohyb vychází z lokte doprava, doleva – tik-tak,
 pohyb celou paží – kývání ve vzduchu, kývání hlavou dopředu, dozadu,
 točení zápěstím oběma rukama, na konci výskok)*
- Vzpažit ruce a kývat celým tělem ze strany na stranu, potom pouze pažemi, loktem, zápěstím, ukazováčkem

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
 Čas utíká velmi rychle

- Grafomotorický list
 Nácvik spodního oblouku, pohyb vychází zleva doprava, je plynuný, nepřerušovaný
 Nakresli, jak tikají hodiny: Máme doma hodiny, tikají nám celé dny

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

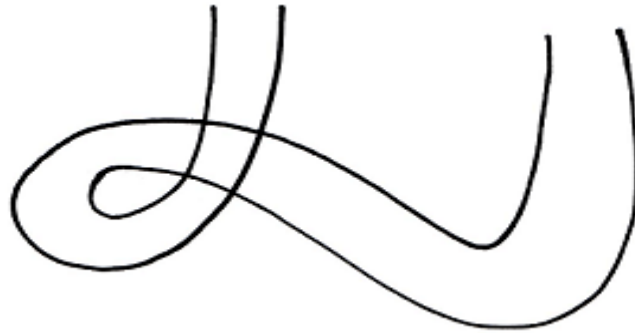
- Hmatová hra – Co louže ukryla (poznávání různých věcí ze třídy ukrytých pod prostěradlem)
- Navlékání korálků podle vzoru (dodržování barvy a tvarů)
- Kyvadlo – s provázkem, kde je na konci přivázaný korálek se rozhýbáním snažíme trefit do kostky položené na různých místech (na zemi, na stole)

3. Týden – nácvik lomené linie (zubů)

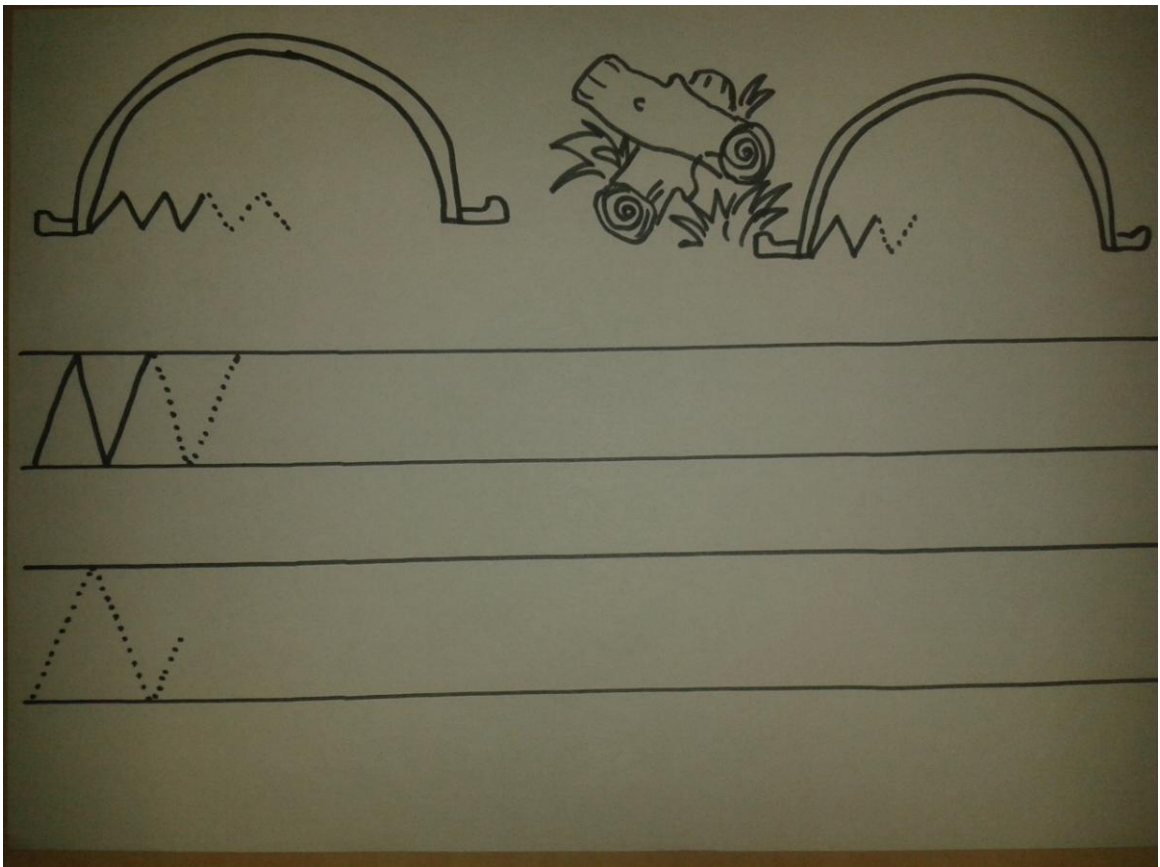
❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

- Řežu dříví na polena, už mě bolí i ramena,
už mě bolí celý kříž, řízy, řízy, říz.
Řežem dříví na polínka, skládáme je pod kamínka,
už nás bolí celý kříž, řízy, řízy, říz.
(Napodobujeme pohyb řezání dřeva, zvedání ramen, pohyby trupem vpravo, vlevo. Opakování řezání dřeva, máchání rukama v předklonu, krouživý pohyb trupem)
- Cvičení s prsty: Všechny moje prsty schovaly se v hrsti.
Spočítám je hned: Jedna, dvě, tři, čtyři, pět!
- Spojení stejných prstů obou rukou – pohyby spojenými prsty (roztahování, skrčování, ruce k sobě, od sebe – nesmí se rozpojit)

- ❖ Grafomotorické cviky
 - Uvolňovací cvik

- Grafomotorický list
Nácvik zubů, pohyb vychází zleva doprava, změna směru vedení čáry, je plynulý, nepřerušovaný, vedený v rytmu říkanky
Dokresli zuby na pilu:

- ❖ Hry na rozvoj jemné motoriky
 - Společná práce – stavba domu z velkých molitanových kostek
 - Mozaiky – z barevných geometrických tvarů
 - Rozstříhání obrázku z časopisu a jeho skládání (vlastní puzzle)

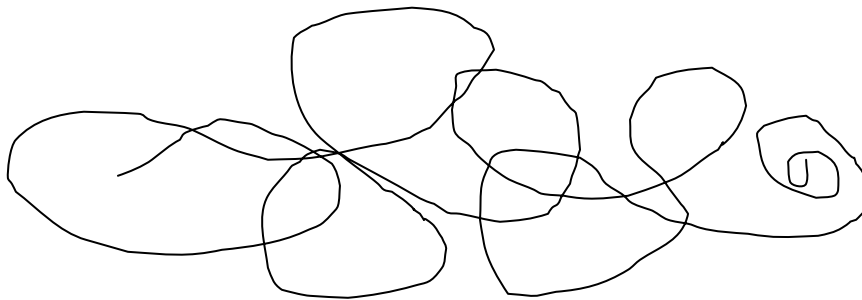
4. Týden – nácvik spirály

❖ Motivace písničkou a cviky k uvolnění ruky

- Letí dráček letí,
za ním kluci, za ním děti.
Vítr fičí, silně fouká, až se vlní celá louka.
Nesmíte se větru bát, pojdte loukou pobíhat.
(V kruhu se chytíme za ruce a točíme se, zrychlujeme, zpomalujeme, jdeme k sobě, od sebe)
- Mávání rukama, pohyb vychází z ramene – foukání větru (vír), smyčky (vlnění dračího ocasu ve větru)
- Pohybová hra – Dračí ocasy (děti si za kalhoty zastrčí stuhu – ocas, jedno nebo více dětí jsou draci, kteří dětem ocasy berou; když jim stuha vypadne z ruky, může si jí dítě vzít zpátky)

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Let draka v oblacích (různé směry, dodržovat oblé tvary)

- Grafomotorický list
Nácvik spirály, začínáme točit zleva doprava, zkoušíme horní i spodní oblouk, udržujeme vzdálenost mezi čarami

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Hry s padákem
 - Děláme větřík, vítr, vichr (pohyb nahoru dolů podle intenzity větru)
 - Podle barev na padáku (žlutá-slunce, modrá-déšť, zelená-mlha, červená-vítr) se děti schovávají pod padák, který ostatní po sdělení barvy pustí – ten se snese na děti pod padákem
 - Míček v padáku se snažíme dostat do díry uprostřed

PROSINEC

Téma měsíce prosince: Těšíme se na Ježíška

1. Týden – nácvik horní kličky

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

- Čertík z krabičky
Čertíček vyskočil z krabičky, nejdřív si protáhl nožičky,
Vyzkoušel zahýbat hlavičkou, pak jednou i druhou ručičkou.
Zkuste to taky dětičky, vyskočit jak čertík z krabičky.

(Výskok z dřepu, protahujeme nohy, kýveme hlavou, protahujeme ruce, dřepy, výskok z dřepu na slovo „z krabičky“)

- Židličková hra:

Bum, bum, ratata, čerti čmáraj na vrata (děti klečí před židličkami a do rytmu do nich buší pěstí)

Bumtarata, bumtarata, na ty vrata, natotata (děti obcházejí židličky a přitom do nich stále buší)

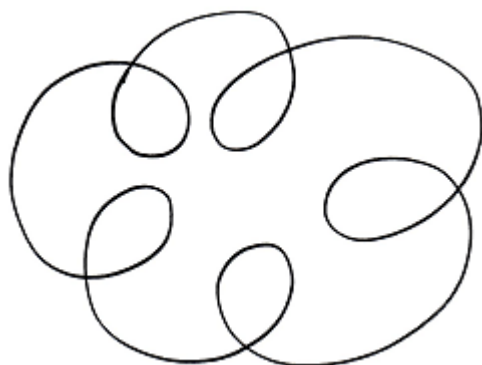
Čmáraj více, stále více, načmárali čmáranice (děti židli položí opěradlem za zem, uchopí za nohy a pohybují s ní od sebe a k sobě)

Cupy, dupy, cupyty, zadupali kopyty (děti židli postaví, zadupou, stoupnou si na židli a zakřičí jako čerti: BLLLLLLL, BLLLLLL, ...).

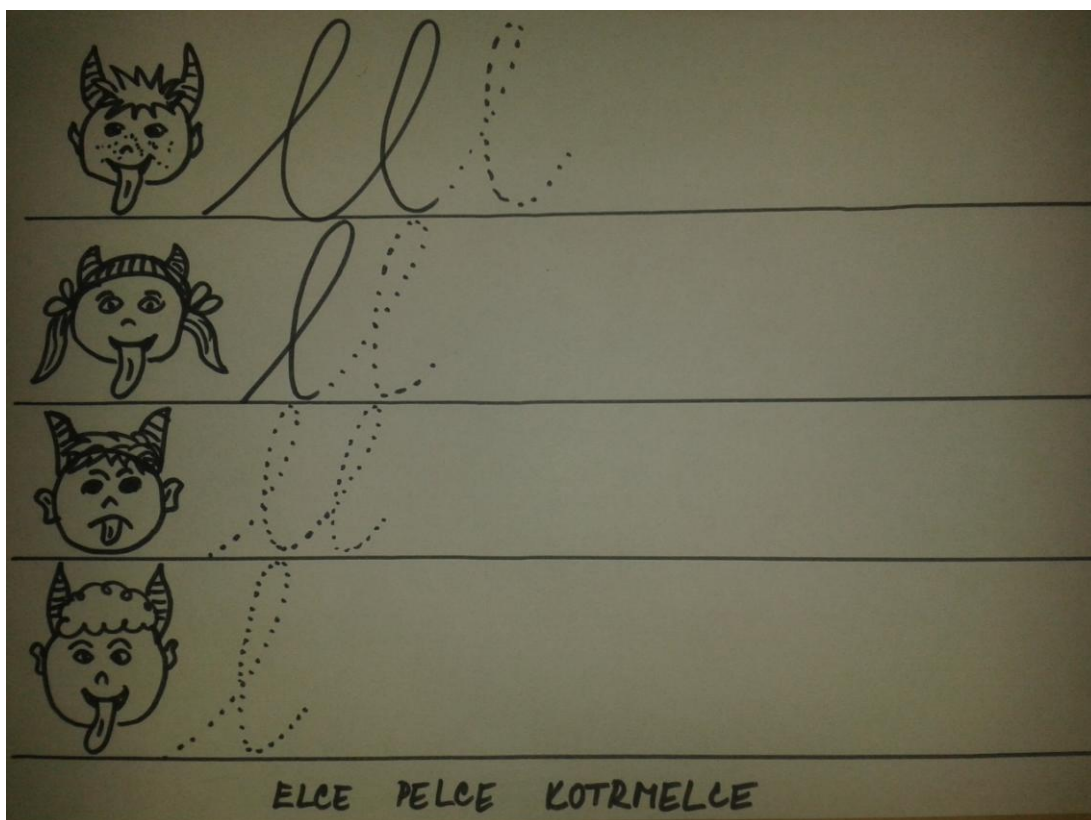
- Hrozíme prstem (ty, ty, ty), ukazováčkem přivoláváme – pojd' sem

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Čertovský kožich

- Grafomotorický list
Nácvik horní kličky, začínáme dole, dbáme na správný směr a překřížení
Nakresli jak čertíci metají kotrmelce

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Společná práce: výroba čertových řetězů k výzdobě školky (stříhání tenkých proužků červeného a černého papíru, lepení, spojování)
- Stavba „pekla“ ve třídě – dřevěné kostky, látky, čertíci z papíru, z měchaček, z ruliček od toaletního papíru (vyrobené v průběhu dopoledních činností)

2. Týden – nácvik vlnovky

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

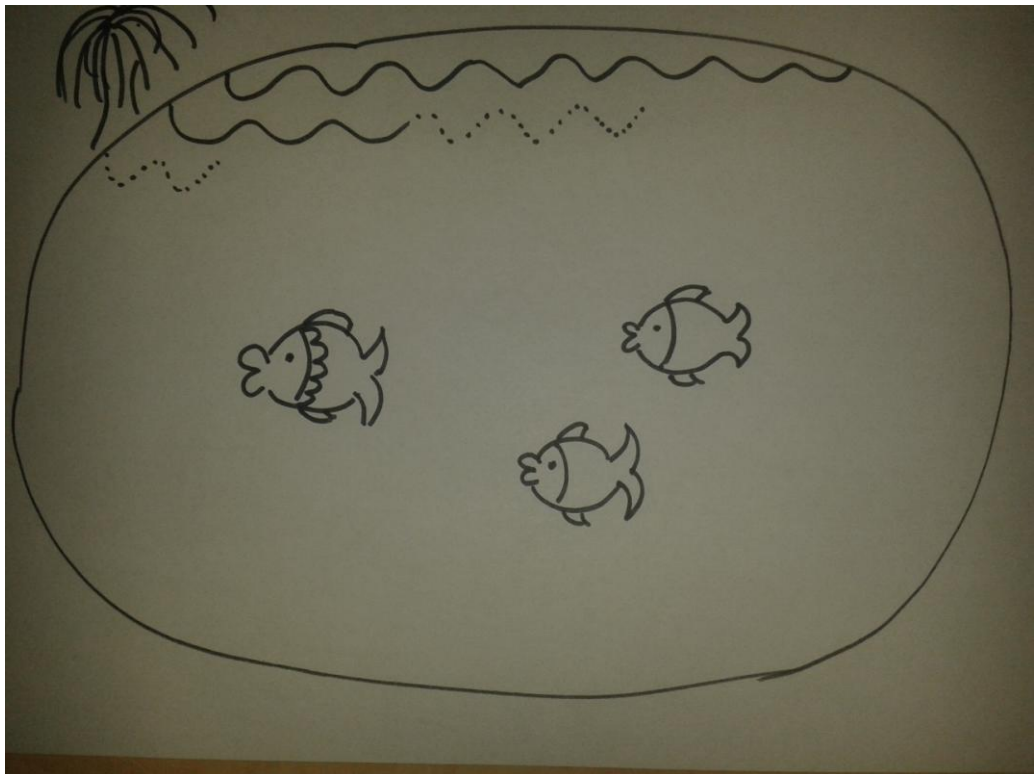
- Kapři
Dva kapři se spolu přeli, kdo je lepší v rybníce.
Brzy je však přerušila rozumnější bělice.
"Přestaňte se hádat, braši, jistě každý uvěří,
že jste oba stejně dobří na vánoční večeři."
(poskoky v kruhu spojené s pohybem paží – kruhy, vlnovky, mávání)
- Pohybová hra – Rybičky, rybáři jedou
- Vzájemné zdravení prstů (nejprve jedna ruka – palec se dotkne všech prstů na ruce, potom druhá, potom obě ruce najednou)

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Kapr proplouvá řekou k rybníku

- Grafomotorický list
Nácvik vlnovky, pohyb vedeme zleva doprava, nepřerušovaným, plynulým tahem
Dokresli kaprovi do rybníka vlnky: Vzhůru dolů, vzhůru dolů, běží bílé vlnky spolu

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Vystřihnutí kapra, kresba svíčkou (šupiny) na kapra, přemalování vodovými barvami
- Zavěšování hotových kapříků na síť ve třídě
- Chytání rybiček – magnetická stolní hra

3.a 4. Týden – Vánoční prázdniny (MŠ uzavřena)

LEDEN

Téma měsíce ledna: Paní zima jede

1. Týden – nácvik spodní kličky

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

- Na bruslích (František Hrubín)

Holky lezou za kamna, že je zima náramná,

Ale správný chlapec nepoleze za pec.

Já jsem chlapec z Nuslí, kde to všechno bruslí,

Než bude čas k obědu, stokrát kolo objedu.

(Lezení po kolenou, lezení vstoje jako po žebříku, běh jako na bruslích)

- Napodobování bruslení na místě – zapojení nohou i rukou
- Protřepávání prstů a celé ruky

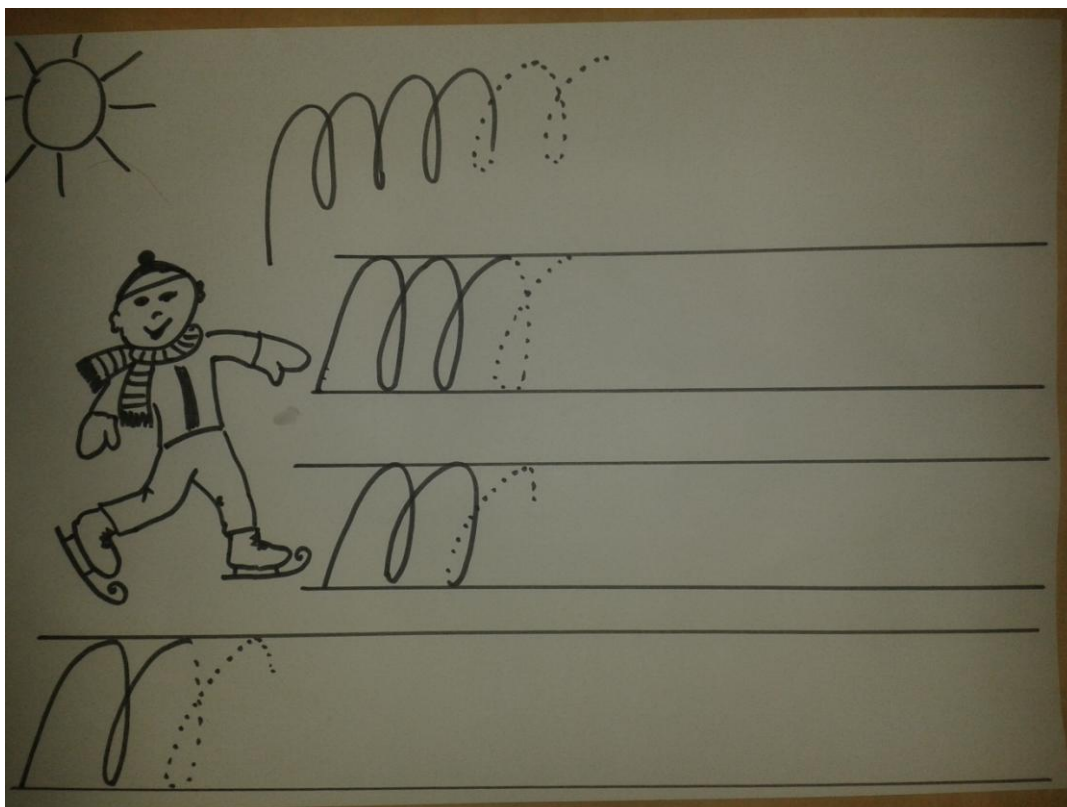
❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik

Bruslení po rybníku – Kam mě brusle ponese, nepojedu, kam vy chcete, když jsem jednou na ledu, kam chci já, tam pojedu.

- Grafomotorický list
Nácvik spodní kličky, začínáme nahoře, dbáme na správný směr a překřížení, pohyb vedeme zleva doprava, nepřerušovaným, plynulým tahem

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Z tvrdého papíru vystřihneme dlouhý pruh (šála), na konci nastříháme proužky. Do šály uděláme děrovačkou díry a těmi provlékáme vlnu (pletená šála na bruslení)
- Pexeso

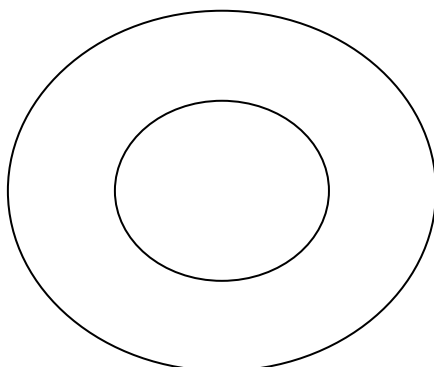
2. Týden – opakování grafomotorických cviků - kruh

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

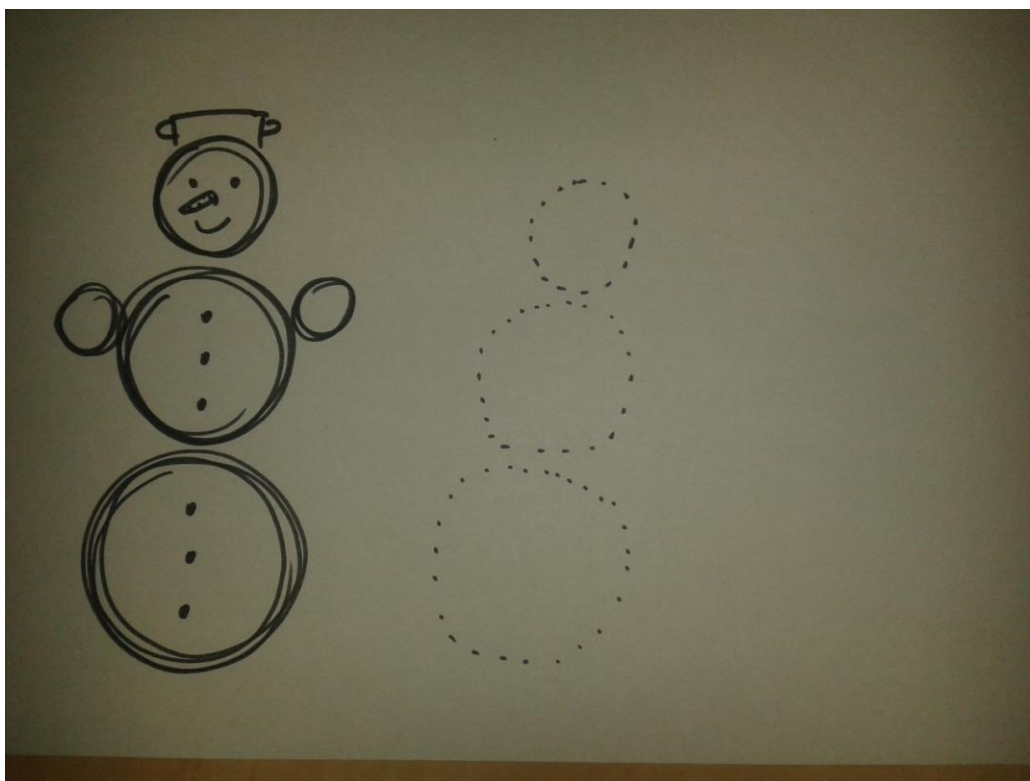
- Sněhuláci
Tři bílé koule n sobě a mrkev místo nosu.
Uhlíky – knoflíky v zásobě, aby se líbili kosům.
Sněhuláci, ti se mají, nekašlou a nekýchají,
I když kmotru Meluzínu pozvou ráno na hostinu.
(Stavíme koule na sebe – naznačujeme – velkou kouli na zem, menší na ní, nejmenší nahoru; pobíhání po třídě a mávání křídly jako ptáci)
- Ze sněhu čouhají uši, komu tyhle uši sluší?
Je to zajíc ušáček, co má malý čumáček.
(prstové cvičení – prsty jsou v dlani, vztyčený je ukazováček a prostředníček – hlava zajíce; stříháme ušima)
- Pohybová hra – Na zaječí pelíšky (děti běhají volně po třídě, na domluvené znamení musí vběhnout do pelíšku – obruče)

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Válení koule

- Grafomotorický list

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Stavba sněhuláků z různých materiálů (obruče, látky, víčka z PET lahví, papírová kolečka)
- Natírání čtvrtky inkoustem, po zaschnutí kresba sněhuláků zmizíkem
- Korálková mozaika

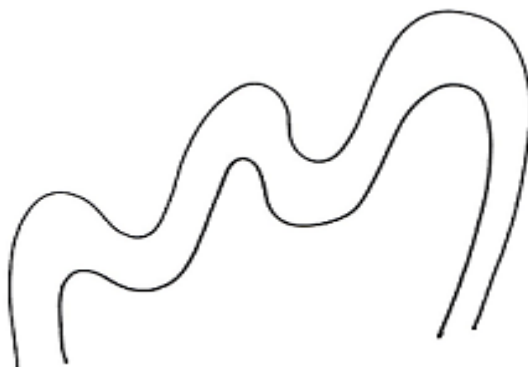
3. Týden – opakování grafomotorických cviků – šikmé čáry

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

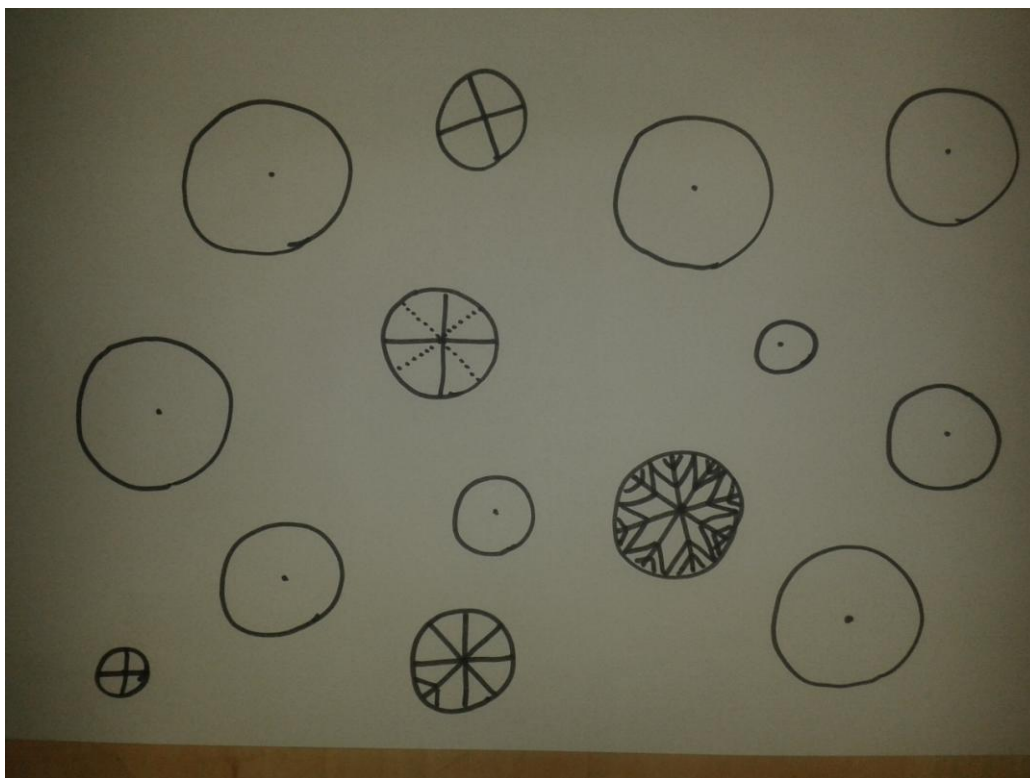
- Sněhové vločky
Bílé vločky, bílé nebe, sotva spadnou, již nás zebe.
Vločky, vločky, ach to láká, postavit z vás sněhuláka!
Vločky, vločky, jak jste hbité, škoda, že se rozpouštíte.
(Ruce s roztaženými prsty vzpažit a pomalu s pohybováním prstů klesáme k zemi do dřepu)
- Mrzne, mrzne a mrzne, ten kdo se neschová, zmrzne.
Ten kdo se neschová tady a teď, bude z něj rampouch, vločka a led.
(Ruce křížíme na prsou, pokládáme na stehna, do dřepu schovat obličej, vstoje ruce vzpažit a nahoře spojit do špičky jako rampouch, roztáhnout prsty jako vločka, ruce vodorovně před tělem jako ledová plocha)

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik

- Grafomotorický list
Nácvik a opakování šikmých čar
Dokreslujeme sněhové vločky

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Vystřihování sněhových vloček k výzdobě oken ve třídě
- Modelování sněhuláků z plastelíny

4. Týden – opakování grafomotorických cviků – příprava k zápisu do 1. třídy

❖ Motivace básničkou a cviky k uvolnění ruky

• **Jdu k zápisu!**

Zítra půjdu do školy. Nemusím mít úkoly,
nejsem ještě řádným žákem, ale už jsem předškolákem.

Zítra půjdu k zápisu, tašku s sebou ponesu.

Budu říkat básničku a zazpívám písničku.
Už se na to těším moc! Teď jdu spinkat – dobrou noc!

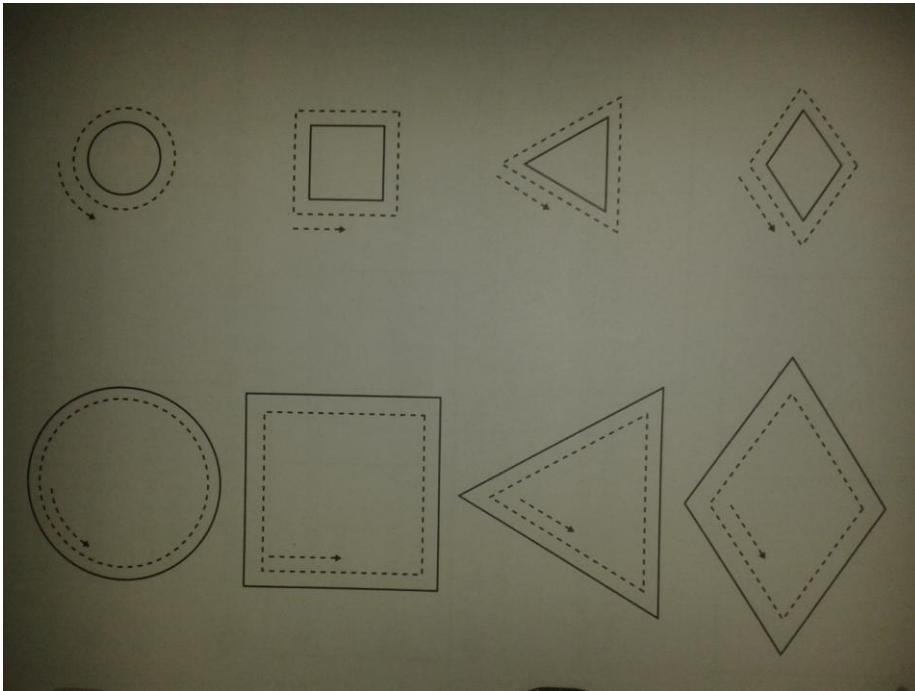
(Chůze po třídě – cesta do školy, ruce v pěst na ramena – neseme tašku na zádech, tleskání a poskoky)

- Pohybová hra: Baba barevná a baba tvarová (děti běhají po třídě, učitelka řekne barvu a děti se musí té barvy chytit; nebo řekne tvar a

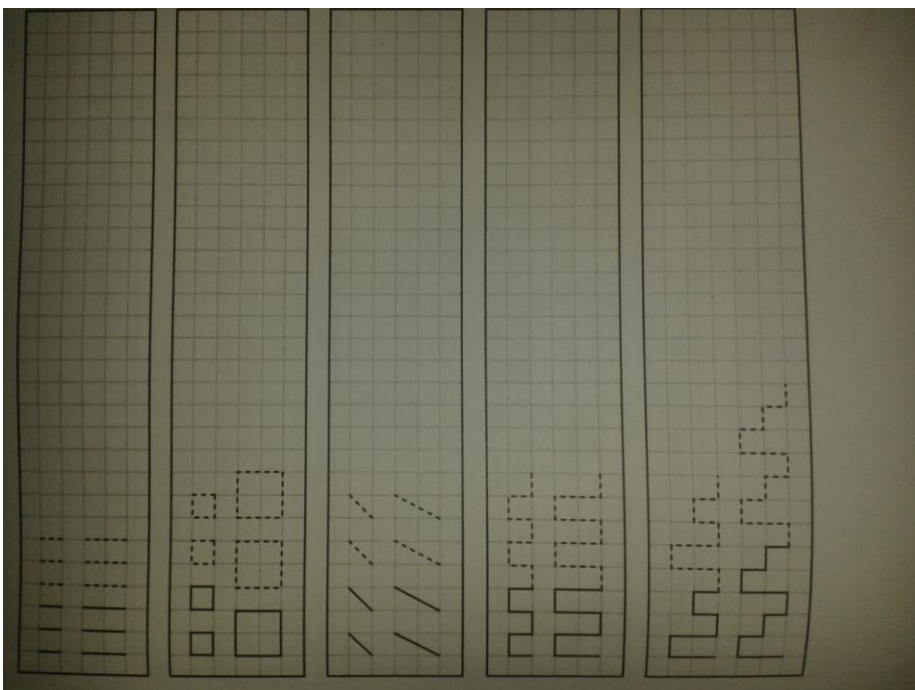
děti se chytí věci, která odpovídá vyslovenému tvaru – okno, stůl, hračka, míč, apod.)

❖ Grafomotorické cviky

- Uvolňovací cvik
Obtahování geometrických tvarů

- Grafomotorický list
Dokreslování podle vzoru do prázdných čtverečků

❖ Hry na rozvoj jemné motoriky

- Vystřihování geometrických tvarů různých barev (kruh, obdélník, čtverec, trojúhelník) nalepování tvarů tak, aby vznikla postava robota
- Stavba hradu z molitanových kostek

